

MARIUS

SCANDINAVIAN INSTITUTE OF MARITIME LAW

Thor Falkanger

Fiske og pant

Om pant i verdier som inngår i kommersielt fiske

Fiske og pant

Om pant i verdier som inngår i kommersielt fiske

Thor Falkanger

Marlus nr. 489
Sjørettsfondet
Nordisk institutt for sjørett
Universitetet i Oslo

© Sjørettsfondet, 2017

ISSN: 0332-7868

Sjørettsfondet
University of Oslo
Scandinavian Institute of Maritime Law
P.O. box 6706 St. Olavs plass 5
N-0130 Oslo
Norway

Phone: 22 85 96 00

E-post: sjorett-adm@jus.uio.no

Internet: www.jus.uio.no/nifs

Editor: Professor dr. juris Trond Solvang –
e-mail: trond.solvang@jus.uio.no

For subscription and single-copy sale, please see Den norske bokbyen
– The Norwegian Booktown
Internet: <http://bokbyen.no/en/shop/>
E-mail: post@bokbyen.no

Print: 07 Media AS

Forord

Dette arbeidet er et bidrag i et forskingsprosjekt ved Nordisk institutt for sjørett vedrørende privatrettslige og offentligrettslige spørsmål i fiskerinæringen.

Oslo, 2017

Thor Falkanger

Professor emeritus ved Nordisk institutt for sjørett, UiO

Innhold

I.	TEMAET	9
1	PANTESIKKERHET VED FINANSIERING AV FISKEVIRKSOMHET	9
2	LITT ØKONOMI.....	11
2.1	Fiskeflåten, verdiskapning og innsatsfaktorer	11
2.2	Kredittyttere.....	12
3	KORT OM DEN RETTSLIGE BAKGRUNNEN FOR NORSK FISKE ..	13
3.1	Fra allemannsrett til en sterkt regulert virksomhet	13
3.2	Den sentrale lov: deltagerloven av 1999	14
3.2.1	Oversikt.....	14
3.2.2	Ervervsmessig fiske	15
3.2.3	Norsk fartøy.....	15
3.2.4	Krav til erverver.....	16
3.2.5	Søknad – tillatelse – vilkår.....	16
3.2.6	Registrering og merking.....	17
3.2.7	Modifikasjoner i regelen om at tillatelsen gjelder ett fartøy og er knyttet til en bestemt eier.....	18
3.2.8	Bortfall og tilbaketagelse ervervstillatelsen	19
3.3	Spesiell tillatelse (konsesjon).....	20
3.3.1	Hovedregel.....	20
3.3.2	Konsesjonsunntak – ved eierskifte og skade på eller tap av fartøy.....	21
3.3.3	Bortfall av konsesjon.....	23
3.4	Årlige begrensninger i adgangen til å delta i enkelte fiskerier («deltageradgang»).....	23
3.5	Deltagerlovens sanksjonsregler – en oversikt.....	24
3.6	Registrering i skipsregisteret.....	25
3.7	Havressurslovens kvoteordninger.....	26
3.8	Særlig om strukturkvoter – havressursl. § 14.....	29
3.8.1	Regelverk og bakgrunn.....	29
3.8.2	Strukturkvoteordningen for kystfiskeflåten	30
3.8.3	Strukturkvoteordningen for havfiskeflåten	30
3.8.4	Kontroll og sanksjoner	31
3.9	Omsetningsloven (råfiskloven).....	31

4	OPPSUMMERING: ET LUKKET SYSTEM – MED SIKKERHETSMESSIGE RISIKI.....	32
II.	FISKEFARTØY OG ANDRE FISKERIVERDIER SOM SIKKERHET	33
5	OVERSIKT.....	33
III.	SIKKERHET I FISKEFARTØYET	34
6	AVTALEPANT.....	34
6.1	Innledning.....	34
6.2	Grunnleggende forutsetninger.....	35
6.3	Panterrettens omfang.....	36
6.4	Hvilken status har fiskerettighetene?	36
6.4.1	Problemet.....	36
6.4.2	Fiskerettighetene som eget pantobjekt? Rt. 2009 s. 1502 (Barents Eagle)	37
6.5	Nærmere om de panterettslige konsekvensene av Rt. 2009 s. 1502 (Barents Eagle)	40
6.5.1	Innledning.....	40
6.5.2	Stiftelsesspørsmål	40
6.5.3	Verdien av tillatelsene – sett med potensiell panthavers øyne..	41
6.5.4	Mislighold – salg uten tvangsmyndighetens bistand.....	41
6.5.5	Mislighold – fartøyet tvangs selges.....	42
6.5.6	Konkurs.....	43
6.6	Inndragning.....	43
7	UTLEGG	44
8	LEGALPANT – I FORM AV SJØPANT	45
IV.	SIKKERHET I FISKEREDSKAPER MV.....	46
9	PANT I FISKEREDSKAPER SOM ET LØSØREKOMPLEKS.....	46
9.1	Innledning	46
9.2	Regelutvikling	47
9.3	Pantobjektet: Fiskeredskaper mv. som løsørekompleks.....	47
9.3.1	Alminnelig karakteristikk	47
9.3.2	Hvem kan være pantsetter?.....	48
9.3.3	Hva er innbefattet.....	49
9.3.4	Pantsettelsen omfatter det totale løsøre.....	51

9.3.5	Pantsetters plikter og rettigheter etter at pantet er etablert	51
9.3.6	Rettsvern	54
9.4	Utnyttelse av panteretten (realisasjon).....	56
9.5	Frem pantsettelse	57
9.6	Utlegg og legalpant	58
V.	SIKKERHET I FISKEFANGSTEN.....	60
10	PANT I FANGSTEN	60
VI.	SIKKERHET I FORDRINGER – SALGSSUM FOR FANGST	62
11	PANT I SALGSSUM	62
11.1	Avtalepant.....	62
11.2	Utlegg.....	65
VII.	ANDRE SIKKERHETSOBJEKTER	66
12	FISKERITILKNYTTETDE VERDIER	66
13	ANDRE VERDIER.....	66
VIII.	FELLES PANT.....	67
14	PANT I FLERE SELVSTENDIGE OBJEKTER.....	67
IX.	NOEN TILLEGGSBEMERKNINGER OM ARREST OG MIDLERTIDIG FORFØYNING	68
15	ARREST OG MIDLERTIDIG FORFØYNING I MEDHOLD AV TVISTEL. KAP. 33 OG 34.....	68
X.	OPPSUMMERING.....	69
16	PANTERETT – I SKYGGEN AV ET DETALJERT OFFENTLIGRETTLIG REGIME.....	69

I. TEMAET

1 Pantesikkerhet ved finansiering av fiskevirksomhet

Norsk fiskerivirksomhet er meget variert – fra kyst- og fjordfiske med enkel redskap til meget kostbare havgående fartøyer med avansert utstyr. Investeringsutgiftene kan være betydelige, og også den løpende drift kan kreve meget. Behovet for kapital kan i mange tilfeller være så stort at egenkapitalen ikke strekker til, slik at den som driver fiske, blir avhengig av kreditt. Først og fremst gjelder dette ved anskaffelse av fartøy og redskap, men også driften kan, som nevnt, kreve sitt.

I denne artikkel, som vedrører kommersielt fiske, skal det redegjøres for hvorledes den kreditt som tredjeperson yter, kan sikres ved pant i de verdier som fiskevirksomhet omfatter.

I utgangspunktet er dette spørsmål om anvendelse av alminnelige panterettslige regler. Temaet kompliseres imidlertid vesentlig ved at fiske er underlagt et omfattende offentligrettslig regelverk – med tillatelser av mange slag som forutsetning for utøvelse av virksomheten. En kortfattet beskrivelse kan hentes fra NOU 2016: 26:

«De siste 30 årene har det skjedd en utvikling fra tilnærmet fritt fiske til en gjennomregulert næring med kvoter og restriksjoner på hvem som kan delta i fisket og hvordan fisket skal foregå. Totalkvoten av ulike fiskeslag blir fordelt mellom fartøygrupper, og ulike konsesjons- og deltakergrupper blir tildelt kvoter under bestemte vilkår. I Norge er det 15 ulike konsesjonstyper i havfiskeflåten, i tillegg til elleve adgangsbegrensede fiskerier i kystflåten. Totalt er det om lag 20 kvoteregulerte fiskeslag» (s. 9).

Hovedtrekkene i kvotesystemet er beskrevet slik:

«For det første er det fastsettelse av totalkvoter for den enkelte bestand, inkludert internasjonale forhandlinger for delte bestander. For det andre er det systemet som fordeler den nasjonale kvoten ned på fartøynivå. For det tredje er det struktursystemet, som gir anledning til kapasitetstilpasning ved for eksempel å øke et fartøys kvotegrunnlag ved å slå sammen kvoter» (s. 10).

De verdier som her kan tjene som sikkerhet for kreditorene, er i hovedsak: (i) fiskefartøy med utstyr, herunder fiskeredskaper, (ii) landbase (kai og bygninger – som er lager og/eller driftskontor), (iii) fangst og (iv) vederlagskrav når fangsten selges. Et vesentlig spørsmål gjelder de offentligrettslige reglers betydning for sikringsmulighetene: Er tillatelsene verdier som kan utnyttes som et selvstendig sikkerhetsobjekt, eller kan de inngå som del av en av de øvrige pantsettbare verdier?

Her presenteres først noen enkle tall om fiske (pkt. 2) før hovedtrekkene i det offentligrettslige regelverk presenteres (pkt. 3 og 4). Disse avsnitt skal tjene som bakgrunn for omtalen av de panterettslige muligheter (pkt. 5 flg.). Viktigst er pant i fartøyet, jf. pkt. 6–8, som etterfølges av en redegjørelse for pant i fiskeredskaper og fangst samt i krav på oppgjør etter salg av fangst (pkt. 9–11). Deretter følger noen korte avsnitt om sikkerhet i andre verdier, om fellespant og om midlertidig sikring (pkt. 12–15) før det gis en kortfattet oppsummering i pkt. 16.

2 Litt økonomi

2.1 Fiskeflåten, verdiskapning og innsatsfaktorer

Fra Statistisk sentralbyrå er hentet noen tall som viser fiskerienes betydning i 2016:

*Fiskeri. Fangstmengde og førstehandsverdi for utvalde fiskeslag.
Førebelse tal
Publisert 12. januar 2017*

	Mengde (tonn)	Endring, prosent		Første- handsverdi (mill. kr)
	2016	2015–2016	2011–2016	2016
Totalt	2 043 521	-12,5	-11,1	18 233
Utvalde fiskeslag				
Makrell	210 587	-13,0	1,3	2 433
Sild	351 807	12,4	-44,4	2 449
Torsk	408 760	-3,2	20,2	6 205
Sei	153 015	1,0	-19,6	1 396
Blåkveite	16 627	13,5	62,5	590
Uer	24 800	0,0	153,1	205
Skaldyr og blautdyr	210 313	-5,7	38,2	1 394
Andre fiskeslag	667 612	-29,2	-11,6	3 561

Som det fremgår: Torskefangsten er dominerende: drøyt 400.000 tonn til en førstehandsverdi av kr 6,2 milliarder.

Fra Fiskeridirektoratets hjemmesider er hentet:

Antall registrerte fiskefartøyer¹ i 2015 var ialt ca. 6.000, hvorav aktive drøyt 5.000. For 2016 var tallet aktive fartøyer 5.197. Av disse var det 736 med inntekt under kr 50.000, og det helt dominerende antall – 643 – var fartøyer under 10 meters lengde. For fartøyer med inntekt over kr 50.000 var det jevnere spredning i størrelse: 1.947 under 10 meter, 1.411 på 10 meter, 634 med lengde 11–14 meter, 127 med lengde 16–20 meter, 114 med lengde 21–27 meter, og 228 med lengde 28 meter eller mer.²

Antall sysselsatte var i 2016: som hovedyrke 9.433, som biyrke 1.811.³

Verdiene det står om på fangstsiden, varierer som allerede antydnet sterkt.

Bare for å gi et eksempel tas tallene fra Rt. 2009 s. 1502 (Barents Eagle): Kjøpesummen for fartøyet – en torsketråler med lengde 61 meter – var i 2001 kr 55 mill., og det ble av kjøperen belånt for kr. 60 mill. med pant i fartøyet: kr 55 mill. til dekning av kjøpesummen og kr 5 mill til oppgradering av fartøyet. I 2004 ble fartøyet – etter konkurs – solgt for kr 24 mill.⁴

2.2 Kredittytere

Kredittytere til fiskevirksomheten er først og fremst bankene og beslektede institusjoner. Det er også andre viktige grupper, f.eks.: verft som bygger, reparerer eller oppgraderer fiskefartøy, utstyrsleverandører av mange slag (utstyr til selve fartøyet og ikke minst fiskeredskaper), leverandører av bunkers, proviant og annet forbruksmateriell. I tillegg

¹ Om registrering, se nedenfor i pkt. 3.2.7.

² Ved registrering i skipsregisteret er lengde definert i registreringsforskrift (593/1992) § 15 som lengde «fra forreste del av skroget til akterste del av skroget». I fisketillatelsene brukes *hjemmelslengde*, som er «den lengde som et fartøy hadde da vedkommende kystfiske ble adgangsregulert og som er grunnlaget for fartøyet kvotefaktor» (NOU 2016: 26 s. 107). Den faktiske lengde kan i dag være en annen, se Meld. St. 31 (2016–2017) s. 24–28.

³ Om fiskermanntallet, se forskrift 1436/2008. Manntallet har en A-side hvor deltidsfiskere registreres, og en B-side for heltidsfiskere.

⁴ Her var flere sidesikkerheter, en rekke «covenants», og ikke minst var prissetting av tillatelser – som vi kommer tilbake til senere – en vesentlig omstendighet. Foreløpig nevnes at fisketillatelsene for Barents Eagle ble verdsatt til henimot kr 15 mill. Tallene viser i det minste at det kan dreie seg om betydelige verdier, og betydelig tapsrisiko.

må nevnes rene tjenesteytelser, her har vi mannskapsutgifter, havneavgifter mv. Mangt av slike leveranser dekkes gjennom banken (f.eks. ved trekk på kassekreditt), men slett ikke alltid. For en rekke leverandører og tjenesteytere gjelder at det ikke alltid kan gis anvisning på en enkel sikringsmåte.

3 Kort om den rettslige bakgrunnen for norsk fiske

3.1 Fra allemannsrett til en sterkt regulert virksomhet

Den gamle frihet for enhver til å fiske⁵ er gradvis, som allerede nevnt, blitt innskrenket; utøvelsen av fiske er blitt underlagt krav om offentlige tillatelser. I denne utvikling kan det pekes på noen hovedfaktorer, som gjennom årene har hatt varierende tyngde:

- nye redskaper har truet etablert virksomhet,
- vern om fiskerne og lokalmiljøet,
- fiskefartøyer skal eies av fiskerne selv,
- virksomheten skal drives på en rasjonell, effektiv og lønnsom måte,
- ressursene må vernes.

Som bakgrunn for den panterettslige drøftelse er det nødvendig å gi en kort oversikt over reguleringslovgivningen med de mange tilknyttede forskrifter.

---

⁵ Fiskeområdene omtales ofte som allmenningen, og fisket som utøvelse av allmenningsrett. Man kan her like godt bruke uttrykket allemannsrett.

3.2 Den sentrale lov: deltagerloven av 1999

3.2.1 Oversikt

De reguleringer som gjelder for den som vil drive kommersielt fiske i norsk farvann, er først og fremst hjemlet i lov 15/1999 om retten til å delta i fiske og fangst (deltakerloven) – som her forkortes til dtl. Også lov 37/2008 om forvaltning av villlevande marine ressursar (havressursloven) er av stor betydning.

Virkeområdet for deltagerloven, supplert først og fremst av ervervstillatelsesforskriften (forskrift 1144/2012), er angitt i dtl. § 2. Hovedregelen er at loven regulerer «adgangen til å drive ervervsmessig fiske ... med fartøy som er norsk». Det sies ikke direkte at slikt fiske ikke kan drives med ikke-norsk fartøy, men det er sagt i havressursl. § 23b annet ledd.⁶

Lovens nøkkelbestemmelse er § 4 om at «ervervsmessig fiske» med norsk fartøy bare kan utøves der det er gitt «ervervstillatelse av departementet», jf. §§ 2 og 3 der norsk-kravet og hva som er ervervsmessig fiske, er definert. For å få tillatelsen – som gis «til fartøyets eier for ett bestemt fartøy» (§ 4 annet ledd) – er det en rekke vilkår som må være tilfredsstillt, jf. §§ 5-8. Og dertil er det slik at en meddelt tillatelse i særlige tilfeller kan bortfalle eller bli endret, jf. §§ 10 og 11.

Ervervstillatelsen gjelder altså selve retten til å drive fiske. Den vedrører ikke ervervet av et fiskefartøy, men for å få tillatelsen stilles det krav til det fartøy som skal brukes. I tillegg har dtl. § 12 og dtl. kap. IV viktige rammereguleringer, og på toppen kommer de fiskekvotereguleringer som har sin hjemmel i havressursloven.

Noen hovedpunkter i dette regelverk skal nå få en litt mer detaljert omtale. Vi begynner da med ervervstillatelsen.

---

⁶ Før lov 73/2017 fremgikk dette av lov 17. juni 1966 nr. 19 § 3 og lov 91/1976 § 3 annet ledd.

3.2.2 Ervervsmessig fiske

Fisket er etter dtl. § 3 ervervsmessig der «vedkommende yrkesutøver har dette til levevei alene eller sammen med annen næring og hvor fartøy nyttes». Etter ervervstillatelsesforskriften § 1 er kravet oppfylt når en person eller et foretak «fisker og omsetter» for mer enn kr 50.000 i løpet av et kalenderår. Videre er kravet oppfylt der fangst fra et fartøy i løpet av kalenderåret overstiger kr 50.000, «selv om verken enkeltperson eller enkeltforetaker med eierinteresser i fartøyet omsetter for mer enn kr 50 000». Endelig: Også den som har arbeidet ombord i slikt fartøy minst tre av de siste fem årene – uten å ha direkte eller indirekte eierinteresse – anses å fylle kravet. A som har vært ansatt som fisker på B's fartøy til slik tid, kan altså få ervervstillatelse, men bestemmelsen i § 4 annet ledd om at tillatelsen gis «til fartøyets eier for ett bestemt fartøy», innebærer at A må være eier av det fartøy som benyttes.

3.2.3 Norsk fartøy

Hvorvidt fiskefartøyet i lovens forstand er norsk, beror etter § 2 på reglene i sjøl. (lov 39/1994) §§ 1-4 der det er krav om norsk eierkapital og norsk styring av virksomheten. Se nærmere Falkanger & Bull, *Sjørett* (8. utg. 2016) s. 38–39. Fartøyet ansees også som norsk der det eies av utlending bosatt i Norge, dersom dets største lengde er mindre enn 15 meter.⁷ De særlige EØS-reglene i sjøl. § 1 tredje ledd gjelder imidlertid ikke,⁸ bortsett fra for mindre fartøyer eiet av EU-person bosatt i Norge.

Den som får tillatelsen, kan være eier av flere fiskefartøyer, men han står ikke fritt til å bruke det fartøy som det passer ham best til enhver tid: Tillatelsen er som nevnt knyttet til «ett bestemt fartøy».

Om endringer i eier status, se pkt. 3.2.7 og 3.2.8.

---

⁷ Om denne regelen, se Meld. St. 31 (2016–2017) s. 22–24.

⁸ Om unntaket, se Ot.prp. nr. 95 (1998–1999).

3.2.4 Krav til erverver

Det er tre grunnvilkår som må være tilstede for å kunne få ervervstillatelse.

For det første kreves tidligere aktivitet i fiske (§ 6). En person som skal kunne få tillatelse, må minst tre av de siste fem årene ha drevet fiske «på eller med norsk fartøy»,⁹ og vedkommende må fortsatt være «knyttet til fiske- og fangstyrket». For foretaket er kravet at minst 50 prosent av eierkapitalen er hos en person som nevnt, og dertil må han ha «tilsvarende kontroll over virksomheten».¹⁰ Det er hjemmel for å dispensere fra kravene.

For det annet stilles det i § 5 nasjonalitetskrav til den som skal kunne få ervervstillatelse – og de er utformet etter mønster av reglene i sjøl. kap. 1. Se også for så vidt Falkanger & Bull op. cit. s. 38–39.

Det tredje er at det stilles krav til fartøyets egnethet for fiske, jf. dtl. § 8, jf. ervervstillatelsesforskriften § 3. Ytterligere et krav er stilt i dtl. § 5a om mannskapets bostedsforhold.

3.2.5 Søknad – tillatelse – vilkår

Det er ingen forutsetning for å kunne søke om tillatelse at søkeren har et fartøy som fyller nasjonalitets- og egnethetskrav. Er et slikt fartøy til salgs, kan det være flere liebhavere til fartøyet, og hver av dem kan søke om tillatelse: «Det vil i så fall være selger som avgjør hvem av disse som til slutt får tilslaget».¹¹

Om søkeprosedyren, se for øvrig ervervstillatelsesforskriften kap. IV.

Om vilkårene nevnt ovenfor er tilstede, er det ikke gitt at Fiskeridirektoratet – som har kompetanse i medhold av ervervstillatelsesforskriften § 9 – vil innvilge søknaden. Se her dtl. § 7 som suppleres av ervervstil-

⁹ Formuleringen innebærer at det ikke er nødvendig å ha vært fysisk ombord, men det er et krav om «nærhet til driften», jf. Ot.prp. nr. 67 (1997–1998) s. 44. I ervervstillatelsesforskriften § 1 annet ledd er det (som nevnt ovenfor) sagt at den nødvendige erfaring ikke behøver være kombinert med eierinteresse.

¹⁰ Jf. Rt. 1995 s. 955 (Reite) om at leiere ikke kunne likestilles med eiere ved tildeling av fartøyskvote etter deltagerl. 1972.

¹¹ Ot.prp. nr. 67 (1997–1998) s. 43.

latelsesforskriften § 2a. Ikke minst er lovens formål som angitt i § 1 av betydning. Der tales det om tilpasning av fiskeflåtens fangstkapasitet til ressursgrunnlag og god utnyttelse av dette, til næringens lønnsomhet, trygg bosetting og arbeidsplasser i kystdistriktene.

I medhold av dtl. § 4 første ledd annet punktum kan det settes vilkår for tillatelsen, f.eks.

«om leveringsbetingelser, at fartøyet skal levere hele eller en del av sin fangst til mottaksanlegg i gitte distrikter, eller det kan dreie seg om betingelser om at fartøyet skal forbli registrert i og bli drevet ut fra et visst distrikt. Dette vil altså først og fremst dreie seg om vilkår knyttet til fiskeflåtens distriktsmessige fordeling, særlig med tanke på å knytte en større del av flåten til mer næringssvake distrikter» (Ot.prp. nr. 67 (1997–1998) s. 43).

I Meld. St. 20 (2016–2017) gis det en redegjørelse for leverings- og mottaksplikt, med forslag om viktige endringer vedrørende pliktssystemet for torsketrålere; meldingen ble imidlertid trukket ved Meld. St. 37 (2016–2017).

3.2.6 Registrering og merking

Fartøy med ervervstillatelse skal registreres i fiskefartøyregisteret, jf. dtl. § 22 med nærmere regler i ervervstillatelsesforskriften kap. V. Registeret som føres av Fiskeridirektoratet, er et viktig redskap i fiskeriforvaltningen. Registreringen har ikke privatrettslige virkninger, slik registrering i skipsregisteret har.

Et fiskefartøy kan være registreringspliktig eller registreringsberettiget i det ordinære skipsregister, jf. sjøl. § 11, men dlt. § 23 medfører at for fartøy som skal «nyttes til ervervsmessig fiske eller fangst», kan registrering først skje når ervervstillatelsen foreligger.¹² Registrering i skipsregisteret omtales nærmere i pkt. 3.6.

---

¹² Dette er i forarbeidene beskrevet som «behandlingsprosedyre» (Ot.prp. nr. 67 (1997–98) s. 53).

Fartøy som skal brukes til ervervsmessig fiske eller fangst, skal merkes, jf. dtl. § 24 og de detaljerte regler i ervervstillatelsesforskriften kap. VI.

3.2.7 Modifikasjoner i regelen om at tillatelsen gjelder ett fartøy og er knyttet til en bestemt eier

a. Utgangspunkt

I det foregående er det vist at retten til ervervsmessig fiske er både person- og fartøysavhengig: Innehaveren av tillatelsen kan ikke fiske med et annet fartøy, og han kan ikke la andre utnytte fartøyet for fiske.¹³

At eierforholdet er vesentlig, fremgår også av bortfallsreglene (se neste punkt) og av dtl. § 9 om at endringer i et eierselskap eller en eiersammenslutning krever forhåndssamtykke. Er eieren et aksjeselskap, gjelder dette ikke bare for enhver aksjeoverføring – liten eller stor, men også for aksjeoverføring i et selskap som er «indirekte eier».¹⁴

b. Særregler ved arv og generasjonsskifte

Eierskifte ved arv og generasjonsskifte er særskilt regulert i dtl. § 7 annet ledd.

Ved arv på grunnlag av slektskap eller ekteskap, jf. arvel. (lov 7/1972) kap. I og II, har den nye eieren krav på en tidsbegrenset ervervstillatelse i inntil fem år. Dette er for at den nye eier skal gis mulighet til å kunne oppfylle aktivitetskravet i dtl. § 6 første ledd, nemlig at eieren må ha fiskeerfaring og være knyttet til fiskeyrket. Er kravene oppfylt ved arvefall, vil arvingen «få utstedt en vanlig ervervstillatelse».¹⁵ For ektefelle i uskiftebo er reglene gunstigere; det kan gis tidsubegrenset tillatelse for den tid uskiftet varer.

¹³ Her kan det oppstå grenseproblemer: Når A – en annen enn eieren – fisker, kan det være i henhold til arbeidsavtale med eieren, og det er uproblematisk. Foreligger det en alminnelig leieavtale med A som arbeidsgiver for dem som er ombord, er vi utenfor det som er tillatt. Vanskeligheten møter vi først og fremst der vederlaget fra A til eieren er resultatavhengig, for da kan det tenkes at fisket reelt sett drives for A's «regning og risiko»; i så fall er vi kommet i konflikt med § 4.

¹⁴ Forarbeidene utvikler ikke hva som nærmere ligger i disse reservasjonene.

¹⁵ Ot.prp. nr. 67 (1997–1998) s. 46.

Når virksomheten ved avtale overlates til neste generasjon, og overtageren faller innenfor de arveberettigedes krets etter arvel. kap. I, kan det også gis tidsbegrenset tillatelse som ved arv.

c. Særregler ved tvangssalg og konkurs

Dtl. § 7 tredje ledd gir hjemmel for utferdigelse av forskrift om tildeling av tillatelse ved tvangssalg og konkurs, og det er skjedd gjennom ervervstillatelsesforskriften kap. III. Dette er regler som vil bli omtalt i pkt. 6.5.5.

3.2.8 Bortfall og tilbaketagelse ervervstillatelsen

Som en forlengelse av prinsippet i dtl. § 4 annet ledd bestemmer § 10 at tillatelsen faller bort når eieren «taper eiendomsretten til fartøyet». Frivillig salg er det klare tilfelle; også tvangssalg fanges opp, men det er for sikkerhets skyld sagt uttrykkelig i § 10. I tillegg innebærer bestemmelsen at tillatelsen faller bort når fartøyet blir kondemnert eller forliser.

Det kan også hende at tillatelsen blir tilbakekalt, jf. dtl. § 11.

Den *skal* tilbakekalles når nasjonalitetskravene i dtl. § 5 ikke lenger er oppfylt. Myndighetene har her innsyn ved at det etter ervervstillatelsesforskriften kap. IIa er detaljerte regler om meldeplikt overfor Fiskeridirektoratet ved eierendringer.

Videre *skal* tillatelsen tilbakekalles hvis eieren ikke driver aktivt fiske. Kriteriet er: «ikke har drevet ervervsmessig fiske eller fangst i minst tre av de siste fem år på eller med norsk fartøy og heller ikke er knyttet til fiske- og fangststyrket». Her er dispensasjonsmulighet, jf. § 6 tredje ledd.

I dtl. § 11 annet ledd, supplert av ervervstillatelsesforskriften § 4, er det en lang oppregning av forhold som *kan* berettige til tilbakekall – først og fremst at fartøyet ikke benyttes i fiske, at vilkårene for tillatelsen ikke lenger foreligger, eller at det er begått grove overtramp av fiskerilovgivningen. Dette er omstendigheter som eieren i prinsippet har kontroll med, men også andre omstendigheter kan føre til tilbakekall, jf. bokstav c om

at forutsetningene for tillatelsen «er vesentlig endret», og bokstav f om tilbakekall i samsvar med «alminnelige forvaltningsrettslige regler».¹⁶

3.3 Spesiell tillatelse (konsesjon)

3.3.1 Hovedregel

Dtl. § 12 første ledd hadde opprinnelig krav om spesiell tillatelse – oftest betegnet som konsesjon – for utøvelse av nærmere oppregnede former for fiske.¹⁷ Tredje ledd hadde hjemmel for å kreve konsesjon for «å drive andre former for fiske eller fangst». Konsesjon kunne bare gis til den som hadde ervervstillatelse, jf. § 13. I medhold av § 14 kunne det gjøres unntak.

Ved lov 24/2013 ble § 12 endret slik at det nå er et generelt krav om konsesjon for havfiskeflåten (fisketillatelse), jf. første ledd. Noen definisjon av havfiskeflåten er ikke gitt i § 12; man har nøyet seg med å henvise til avklaring gjennom forskrift. Og det har vi fått i konsesjonsforskriften (1157/2006) § 1-1 tredje ledd: Havfiskefartøy er «fiskefartøy med lasteromsvolum på 500 m³ eller mer».¹⁸

Etter annet ledd kan også fiske med annet enn havfiskefartøy underlegges konsesjon, og det er skjedd i betydelig utstrekning, jf. konsesjonsforskriften § 1-1.

En konsesjon er knyttet til «fartøyets eier for ett bestemt fartøy» (dtl. § 15). Når fartøyet selges, faller således konsesjonen bort, og kjøperen må få ny, selvstendig konsesjon for å kunne drive fiske. På tilsvarende vis er det der konsesjonshaveren ønsker å overføre rettigheten til et annet

¹⁶ Jf. forvaltningsl. (lov 10. februar 1967) § 35; i forarbeidene til dtl. § 11 sies det at hovedregelen er at «vesentlig mislighold gir grunnlag for tilbakekallelse» (Ot.prp. nr. 67 (1997–98) s. 48).

¹⁷ Leddet omfattet fiske med trål, fiske med reketral, fiske med ringnot, fangst av hval og fangst av sel, som tidligere var regulert i en rekke lover.

¹⁸ Strengt formelt er det en definisjon som vedrører «fiske med ringnot, seinot og snurrevad», men når havfiskefartøy nevnes i femte ledd uten noen nærmere definisjon der, må det antas at den siterte definisjon er ment å være generell. – Ofte sies det at fartøyer med lengde over 28 meter (90 fot) regnes som havfiskefartøy, se f.eks. NOU 2016: 26 s. 17.

fartøy i rederiet; det krever ny konsesjon. Her er det imidlertid viktige unntak som omtales nedenfor i pkt. 3.3.2.

En viktig begrensning i en konsesjon fremgår av forarbeidene:

«En eier som er tildelt spesiell tillatelse, vil også måtte akseptere etterfølgende innskrenkninger i omfanget av tillatelsen, gjennom endringer i konsesjonsforskriftene. En spesiell tillatelse vil ikke nødvendigvis for all ettertid ha det innhold som lå i tillatelsen på utstedelsestidspunktet, jf. også merknadene til §§ 18 og 19 som bl.a. omhandler tilbakekall og avgrensning av tillatelser» (Ot.prp. nr. 67 (1997–1998) s. 50).

3.3.2 Konsesjonsunntak – ved eierskifte og skade på eller tap av fartøy

Det er en rekke viktige unntak fra eller modifikasjoner i regelen om at når fartøyet går tapt eller skifter eier, faller fisketillatelsen bort, og dette skal det nå gis en oversikt over.

a. Utskiftning av fartøy, eierskifte og splitting, dtl. § 17

Dtl. § 17 åpner for det som reelt sett fortøner seg som overføring av konsesjon, men som formelt sett er opphør av en tillatelse og meddelelse av en ny.

Første ledd *bokstav a* gjelder generelt for det tilfelle at eieren oppgir sin konsesjon for et fartøy og ønsker den overført til «et brukt fartøy» eller et nybygg (utskiftning) – slikt fartøy må naturligvis tilfredsstillende kravene for «ervertstillatelse» i kap. 1. Det brukte fartøy kan være eiet av ham selv eller skal kjøpes fra tredjeperson. Formelt sett kreves det altså ny konsesjon, men det kan gis forhåndskonsesjon; etter annet ledd i visse tilfeller endog uten at det er på det rene hvilket fartøy det gjelder. Dermed får transaksjonene, som allerede antydnet, preg av overføring av konsesjonen fra et fartøy til et annet.¹⁹

---

¹⁹ Se nærmere konsesjonsforskriften § 1-4 om driftskravet: Fartøyet må ha vært benyttet i fisket i en viss tid før salget.

Bokstav b (om eierskifte) innebærer muligheten for salg (eller annen form for eiendomsovergang) av fartøyet fra A til B med opprettholdelse av konsesjonen der det er meningen at det skal være «fortsatt drift». Også her er det tale om formelt sett en ny konsesjon til B.²⁰

Dertil har *bokstav c* regler om splitting, dvs. at konsesjonen skilles fra fartøyet (formelt sett: deltagerretten oppgis) og overføres til et annet fartøy (formelt: det annet fartøy får en tilsvarende rett).²¹ I NOU 2016: 26 s. 109 gis det slik beskrivelse av praksis:

«Splitting – tillatelse til oppsplitting av driftsgrunnlag innebærer at et rederi som for eksempel eier et fartøy med torske- og reketrål-tillatelse, kan inngå avtale med et annet rederi som eier et fartøy med bare torske-tråltillatelse som driftsgrunnlag, om oppgivelse av sin reketrål-tillatelse for tildeling av tilsvarende tillatelse til det andre rederiets fartøy. Forutsetningen for oppsplitting er at fartøyet som oppgir en tillatelse eller en årlig deltageradgang²² har et tilfredsstillende driftsgrunnlag etter oppgivelsen av tillatelsen/ årlig deltageradgang. For å unngå 'knoppskyting' av tillatelser er det videre en forutsetning at mottakende fartøy har et tilfredsstillende driftsgrunnlag før oppsplittingen.»

b. Forlis og verkstedsopphold

Regelen i bokstav a dekker også den situasjon at fartøyet går tapt (forliser/ blir kondemnert) og eieren ønsker å anskaffe et nytt. Ved det drifts-avbrudd som her oppstår, kan det gis tillatelse til å benytte et innleiet fartøy «til å fiske i medhold av spesiell tillatelse tildelt etter denne forskriften» (konsesjonsforskriften § 1-7).²³

Også i de mindre dramatiske situasjoner der skader på fartøyet må repareres, hjelpes eieren av konsesjonsforskriften § 1-7: Ved et «havari som medfører vesentlig driftsavbrudd», kan eieren få adgang til bruk av leiefartøy – og det vil også omfatte tilfeller der fartøyet får driftsavbrudd for vedlikehold eller oppgradering.

²⁰ Til illustrasjon, se Rt. 2014 s. 1025 (Skotheimsvik), som er nærmere omtalt i pkt. 6.4.2.

²¹ Se til disse regler Prop. 88 L (2014–2015) s. 28–29.

²² Om deltageradgang, se pkt. 3.4.

²³ I annet til fjerde ledd er det endel vilkår/begrensninger.

3.3.3 Bortfall av konsesjon

En konsesjon kan etter dtl. § 19 falle bort eller trekkes tilbake etter tilsvarende regler som for ervervstillatelsen (jf. pkt. 3.2.9). I tillegg har § 19 en hjemmel for et mer omfattende inngrep. Det kan besluttes tilbakekall for «alle spesielle tillatelser som er gitt for en bestemt type fiske eller fangst». Begrunnelsen er «at skiftende regjeringer må stå forholdsvis fritt i å utforme den fiskeripolitikk man ønsker å føre» (Ot.prp. nr. 67 (1997–98) s. 51).

3.4 Årlige begrensninger i adgangen til å delta i enkelte fiskerier («deltageradgang»)

Dtl. § 21 er hjemmel for årlig begrensning i «adgangen til å delta i et bestemt fiskeri». Hjemmelen kan brukes av hensyn til ressursforvaltning, avvikling av fisket eller lønnsomhet i fisket. I forskrift 1455/2016 om adgang til å delta i kystfartøygruppens fiske for 2017 (deltagerforskriften) – med 52 paragrafer – opereres det med 14 kategorier eller grupper, som betegnes som *lukkede*. De som fyller gruppekravet og dermed har nærmere definerte rettigheter, sies å ha *deltageradgang* (forskriften § 2 bokstav b).

Deltageradgangen kan ikke overføres, jf. deltagerforskriften § 42. Men ved salg og utskiftning av fartøy er det i forskriften kap. 3 en rekke regler – etter mønster av dem vi har for erverv (jf. foran i pkt. 3.2.7) – som reelt sett kan innebære en overføring.

Fiske som ikke trenger deltageradgang, skjer i *åpen gruppe*, men også her er det regulering.

Alle rettigheter som måtte følge av forskriften – hva enten det er lukket eller åpen gruppe – er underlagt de begrensninger som er hjemlet i havressursloven (forskriften § 3); om disse, se nedenfor i pkt. 3.7 og 3.8.

Et eksempel: Deltagerforskriften kap. 2.I (§§ 8 og 9) regulerer fisket etter torsk, hyse og sei mv. med konvensjonelle havfiskefartøy.²⁴ For

---

²⁴ *Konvensjonell* er et uttrykk som hyppig benyttes – både om redskap (*konvensjonelle redskap*) og om fartøyer (*konvensjonelle fartøyer*). I St. meld. nr. 21 (2006–2007) s. 12 er

fisket etter torsk, hyse og sei mv. med konvensjonelle fartøy som ikke er havfiskefartøy, gjelder kap. 2.III, og her sondres det mellom lukket og åpen gruppe. Deltagelse i *lukket* gruppe (§ 11) krever at (i) fartøyet er innført i merkeregisteret, (ii) eier og høvedsmann står på blad B i fiskermanntallet, (iii) fartøyet er egnet for fisket og (iv) vilkårene om tidligere deltagelse i fisket er tilfredsstillende (jf. forskriften § 4). For fiske i *åpen* gruppe gjelder de tre første kravene.

Betegnelsene *åpen* og *lukket gruppe* er forklart slik:

«fartøy kan fordeles i en åpen og en lukket (adgangsbegrenset) reguleringsgruppe, hvor vilkåret for å delta i den lukkede gruppen for eksempel kan være tidligere deltakelse i dette fiskeriet. Gjennom slik deling kan ellers like fartøyer tildeles forskjellige kvoter. Omtales gjerne som gruppe I og II».²⁵

3.5 Deltagerlovens sanksjonsregler – en oversikt

Foran (i pkt. 3.2.9) er reglene i dtl. §§ 10 og 11 om bortfall og tilbakekall av ervervstillatelse omtalt. Slike regler har vi også for den spesielle tillatelse (konsesjonen), jf. §§ 18 og 19 (se pkt. 3.2.12).

Loven har for øvrig en rekke sanksjoner i kap. VI. Her kan de bare antydes. Ved overskridelse av meddelte tillatelser kan fangst bli inndradd (§ 27),²⁶ og det kan bli tale om overtredelsesgebyr (§ 28)²⁷ og tvangsmulkt

---

det gitt disse definisjonene: «Konvensjonelle redskap – garn, line, snurrevad og juksa. Også kalt passive redskaper. Fartøy som fisker med slike redskap omtales som 'konvensjonelle fartøy'.» Trål er således ikke et konvensjonelt redskap.

²⁵ St.meld. nr. 21 (2007–2008) s. 12. Se også Prop. 88 L (2014–2015) s. 7: «Lukket gruppe skiller seg fra åpen gruppe dels ved at deltakelse i lukket gruppe som regel gir adgang til å fiske en betydelig større kvote, og dels ved at deltakelsen er begrenset til fartøy som hadde adgang i gruppen foregående år. For deltakelse i lukket gruppe er det som regel også et krav om at fartøyeier står på blad B i fiskermanntallet, som er forbeholdt heltidsfiskere. Adgangen til å delta i lukket gruppe omtales gjerne som deltakeradgang.»

²⁶ Om inndragning av fangst og forholdet til EMK, se Rt. 2007 s. 1217.

²⁷ Se Rt. 2014 s. 620 (Seløy Havbruk) om at overtredelsesgebyr i medhold av akvakulturl. (lov 79/2005) § 30 ikke var straff i forhold til Grunnloven § 96. Men gebyret ble fanget opp av EMK: «Straffebegrepet i EMK er vesentlig videre enn Grunnlovens begrep, og jeg er enig i at gebyret er straff i konvensjonens forstand. Behandlingen av saken må derfor oppfylle de minimumskrav som følger av artikkel 6 slik den er tolket av Den

(§ 29) – og dertil straff (§ 31) og straffeprosessuell inndragning (§ 31a). Overtredelsesgebyret er utstyrt med tvangsgrunnlag (§ 28 femte ledd), og dette gebyr så vel som tvangsmulkt kan innkreves gjennom motregning²⁸ i fangstoppgjør (§ 28 femte ledd og § 29 fjerde ledd).

3.6 Registrering i skipsregisteret

Sjølovens regler om plikt og rett til registrering av fartøyer i skipsregisteret, jf. sjøl. kap. 2, gjelder også for fiskefartøyer. At et fiskefartøy er registrert i fiskefartøyregisteret (ført av Fiskeridirektoratet, se foran i pkt. 3.2.6), medfører ikke noe alminnelig unntak (med én reservasjon, se nedenfor).

Forutsetningen for registrering i skipsregisteret er at nasjonalitets- og styringskravene i sjøl. §§ 1-3 er tilfredsstillet. I så fall er det registreringsplikt for fartøyer med lengde 15 meter eller mer (§ 11 annet ledd), og registreringsrett for mindre fartøyer som er merkepliktige etter deltagerloven eller brukes «utelukkende eller hovedsakelig i næringsvirksomhet» (§ 11 tredje ledd).

Dtl. § 23 har imidlertid en begrensende regel: Fartøy som «skal nyttes til ervervsmessig fiske», kan ikke registreres i skipsregisteret før det foreligger ervervstillatelse – hvilket i forarbeidene er beskrevet som en «behandlingsprosedyre».²⁹

Hvor A kjøper B's fiskefartøy med sikte på «ervervsmessig fiske», kan altså skjøtet (overdragelsen) ikke registreres før A har fått sin ervervstillatelse. Kjøpekontrakten kan naturligvis registreres som en heftelse på B's blad i registeret slik at A gis et visst vern overfor den som avleder rettigheter fra B. Og rettighetene etter den registrerte kjøpekontrakt kan A's kreditorer få sikkerhet i, med rettsvern gjennom registrering (som heftelse på den registrerte kjøpekontrakt).

---

europiske menneskerettsdomstol (EMD) i saker om administrativt ilagte straffesanksjoner» (avsnitt 47), og disse krav var i den foreliggende sak tilfredsstillt.

²⁸ Se nærmere i pkt. 11.1.

²⁹ Ot.prp. nr. 67 (1997–98) s. 53.

Når fartøyet er blitt registrert i skipsregisteret, er det plikt til å holde registeret à jour, især om endringer i eierforholdet (sjøl. § 13).

I forskriften om registrering av skip i norsk ordinært register (forskrift 593/1992) er det noen særregler for fiskefartøyer, og om disse nevnes kort:

- § 2 annet ledd definerer fiske- og fangstfartøy som «fartøy som nyttes til ervervsmessig fiske og fangst og annen høsting av villevende marine ressurser»,
- § 7 gir regler om informasjon ved melding om skip til innføring i skipsregisteret. Niende ledd omhandler fartøy der merkepliktreglene etter dlt. kap. V gjelder. Her må det fremlegges kopi av bekreftelse på tildelt fiskerimerke; for fartøy under syv meter, må eieren gi «skriftlig forsikring» om fartøyets anvendelse i næringsvirksomhet,
- § 7e stenger for registrering av fartøy som er oppført på Fiskeridirektoratets svarteliste,
- § 15 annet ledd annet punktum stiller krav om dokumentasjon av måledata for fartøy under 15 meter,
- § 23a sier at fartøy som blir ført på svartelisten omtalt i § 7e, kan slettes,
- § 26 vedrører melding om endring, jf. sjøl. § 13 første ledd; etter femte ledd er det en rekke instanser som er pliktige til å gi informasjon til skipsregisteret, herunder «tilsynsmenn etter lov av 5. desember 1917 nr. 1». Denne lov er nå opphevet, uten at forskriften er blitt endret.

3.7 Havressurslovens kvoteordninger

Havressursl. (lov 37/2008) kap. 3 med overskrift «fangstmengd og kvotar» har avgjørende regler for utøvelse av fisket: Hvorvidt fiske – i samsvar med ervervstillatelse, konsesjon og deltageradgang etter den årlige forskriften – kan utøves, beror på de bestemmelser som treffes i medhold av kap. 3 om fiskekvoter, jf. § 12 annet ledd:

«Når verksemda fell inn under lov 26. mars 1999 nr. 15 om retten til å delta i fiske og fangst (deltakerloven), kan kvoten berre haustast med fartøy som det er gjeve ervervsøyve for, og som kan nyttast i verksemda etter reglane i deltakerloven.»

Etter internasjonale forhandlinger³⁰ fastsettes det en *nasjonal kvote* for en rekke fiskeslag, regelmessig for ett år ad gangen. Den nasjonale kvote kan så fordeles på «gruppekvotar, forsknings- og undervisningskvotar og liknande»,³¹ som i sum ikke må overstige den nasjonale kvote (§ 11 første ledd). Og § 11 annet ledd innebærer at departementet

«kan fastsetje eit største tillate uttak for kvar fartøy- eller reiskapsgruppe eller anna definert gruppe (gruppekvote).»

I medhold av § 12 første ledd kan det så fastsettes «kvotar for enkeltfartøy».

Resultatet er at vi har en rekke forskrifter for ulike segmenter av fisket. Som eksempel, se forskrift 1826/2016 med 38 paragrafer om regulering av fisket etter torsk, hyse og sei nord for 62° N i 2017. En totalkvote angis i § 2, med *gruppekvoter* for trålfartøy, notfartøy og fiske med konvensjonelle redskaper i §§ 3-5. Deretter kommer regler om *fartøyskvoter*, som beror på fiskeredskap og fartøyets lengde. For trålfiske gjelder f.eks. at fartøy med «kvotefaktor 1,00 kan fiske og lande en fartøykvote på 1 480 tonn torsk og en fartøykvote på 564 tonn hyse.» For fartøyer med lasteromskapasitet mindre enn 500 m³ (jf. definisjonen av havfiskefartøy i konsesjonsforskriften § 1-1 tredje ledd) som fisker med konvensjonelle redskaper, opereres det med åpen og lukket gruppe (se foran i pkt. 3.4) – med kvantumsregler beroende på fartøyets lengde.

Kvotefaktor er en tallverdi «tilordnet det enkelte trinn i kvotestigen. Uttrykker det enkelte fartøys kvotegrunnlag», og *kvotestige/kvotenøkkel* er «en tabell som for en fartøysgruppe opplyser om størrelsen på kvote-

---

³⁰ Om det internasjonale samarbeid, se Meld. St. 28 (2016–2017) Noregs fiskeriavtalar for 2017 og fisket etter avtalane i 2015 og 2016.

³¹ Det opereres også med en rekrutteringsgruppe, som skal gjøre det mulig for nye personer/foretak å komme inn i en ellers nokså lukket næring.

faktoren for fartøy av ulik størrelse internt i gruppen». ³² *Kvotteenheten* blir beregnet

«ved å dividere gruppeknoten med summen av kvotefaktorer for alle fartøy i vedkommende gruppe. Det enkelte fartøys kvote, uten overregulering, fremkommer ved å multiplisere fartøyet kvotefaktor med kvotteenheten». ³³

Uttrykket *overregulering* henger sammen med at for å sikre at totalkvantum blir tatt, kan hvert fartøy tildeles en noe større kvote enn kvotefaktoren tilsier (og som noe misvisende omtales som *garantert kvote*): Fartøyet får en *maksimalkvote*; men når totalkvantum er tatt, kan fisket stanses. ³⁴

Et fartøy kan og vil i alminnelighet ha kvoter for flere fiskeslag.

Et tilfeldig utklipp av fartøyregisteret:

Et fartøy med konvensjonell redskap og med største lengde 23,08 meter har kvotefaktor 5,1575 for torsk Nord (for 62. breddegrad), hvilket gir årskvantum 326,1 tonn; for hyse Nord er tallene hhv. 5,0178 og 598,22 tonn; og for sei Nord hhv. 5,0136 og 197,13 tonn. Og det skulle f.eks. innebære at gruppekvantum for sei er ca. $200 \text{ tonn}/5 \times 100 = 4.000 \text{ tonn}$ (mer nøyaktig $297,13/5,0136 \times 100 \text{ tonn}$).

Det er en viss fleksibilitet i de årlige kvoter – såkalt kvotefleks – som innebærer at under- eller overfiske et år overføres til det neste. Se nærmere Meld. St. 31 (2016–2017) s. 16–17.

---

³² Kvotestige er forskjellig fra *trålstige* – denne siste «angir fordelingen av torsk mellom trål og øvrige fartøysgrupper som en funksjon av størrelsen på den norske kvote, stigende fra 27 % når kvoten er lav til 33 % på høye kvotenivå» (NOU 2016: 26 s. 107). Altså: Når gruppeknoten øker, får trålerne større andel av gruppeknoten enn de øvrige fiskere.

³³ De siste forklaringene er hentet fra NOU 2016: 26 s. 107.

³⁴ Jf. NOU 2016: 26 s. 20.

3.8 Særlig om strukturkvoter – havressursl. § 14

3.8.1 Regelverk og bakgrunn

Med hjemmel i havressursl. § 14 er det utviklet et omfattende regelverk med unntak fra det kvotesystem som i hovedtrekk er beskrevet i foregående punkt. Bestemmelsen – med overskrift «Spesielle kvoteordninger» – lyder:

«Som ledd i ei tilpassing av fiskeflåte til ressursgrunnlaget kan departementet i forskrift gje reglar om høgare kvote for enkeltfartøy når anna fartøy permanent eller mellombels vert teke ut av haustingsverksemda. Departementet kan fastsetje fleire vilkår for tildeling av slik høgare kvote.»

Hermed har man et virkemiddel for å få et balansert forhold mellom flåte og ressurser der antall fartøyer er for stort. Ved reduksjon av antall fartøyer kan de gjenværende fartøyene blir utnyttet mer effektivt og med større lønnsomhet.³⁵

Dagens regelverk er nedfelt i to forskrifter:

- forskrift 1309/2003 om spesielle kvoteordninger for kystfiskeflåten, og
- forskrift 193/2005 om strukturordninger mv. for havfiskeflåten.

Regelverket er komplisert. I NOU 2016: 26 Et fremtidsrettet kvotesystem er det foretatt en grundig analyse og fremmet forslag til en rekke endringer – ut fra tre grunnleggende forutsetninger: Strukturkvoteordningen skal være et verktøy for (i) å hindre overbeskatning og bidra til gjenoppbygging av nedfiskede bestander, (ii) maksimere det langsiktige utbytte, og (iii) å fordele knappe ressurser på deltagende fartøyer (s. 15).

---

³⁵ Om bakgrunnen for regelverket er det et omfattende materiale. Her pekes bare på at forarbeidene til § 14, jf. Ot.prp. nr. 20 (2007–2008) s. 188, nøyer seg med en henvisning til Ot.prp. nr. 39 (2000–2001), der det er en omfattende drøftelse knyttet til forslag om ny § 5a i daværende saltvannsfiskelov (lov 40/1983). Se videre St. meld. nr. 21 (2006–2007) Strukturpolitikk for fiskeflåten. For en oversikt, se NOU 2016: 26 s. 21–22.

3.8.2 Strukturvoteordningen for kystfiskeflåten

Forskrift 1309/2003 gjelder for fartøy med deltageradgang etter dtl. § 21 med mindre lengde enn 28 meter (§ 1 og overskriften til kap. 3). Den hjemler virkemidler som skal kunne gjøre det mulig «å utvide kvotegrunnlaget for det enkelte fartøy», hvilket kan gi lengre virksomhets-sesong, spesialiseringsmuligheter og bedre lønnsomhet (§ 2).

Av de detaljerte regler i kap. 3 (§§ 7-12) skal det gis et riss.

Hovedregelen i § 7 er at når et fiskefartøy tas «permanent ut av fiske» (se nærmere nedenfor), kan det bli gitt tillatelse til at de kvotene som derved blir fri (jf. nedenfor), «fiskes med ett eller flere andre fartøy som strukturvote». F.eks.: Når fartøy A går ut, kan A's kvote komme fartøy B til gode, eller bli delt mellom fartøy B og C, med det resultat at B og C får en strukturvote i tillegg til grunnkvoten.

Forutsetningen er at det fartøy som går ut, blir strøket i fiskefartøy-registeret og blir kondemnert (med noen unntak fra kondemneringskravet³⁶), og – naturligvis – at fiskerettighetene knyttet til fartøyet «blir oppgitt» (§ 8 første ledd).

Av de øvrige regler nevnes at en strukturvote tildeles for ett år ad gangen, og at strukturkvoten «skal tilsvare kvotefaktoren for det fartøyet som tas ut av fiske, men avkortet med 20 prosent» (§ 11).

3.8.3 Strukturvoteordningen for havfiskeflåten

Forskrift 193/2005 om strukturvoteordning for havfiskeflåten gjelder for fartøy med særskilte tillatelser som angitt i forskriften § 1 og for de fiskeslag som er oppregnet i forskriften § 3, og den har tilsvarende formål som kystordningen. Hovedtrekkene i ordningen er også de samme: Frigjort kvote ved at et fartøy tas ut av fiske, kan tildeles ett eller flere andre fiskefartøyer (§ 5). Som for kystfiske er det en rekke spesialregler som det ikke går inn på her.

---

³⁶ Et nærliggende alternativ kunne synes å være salg til utlandet; det er imidlertid ikke godt nok, med mindre Fiskeridirektoratet samtykker (§ 8 tredje ledd).

Det tilføyes imidlertid at forskriften også hjemler en *slumpfiskordning*, jf. § 15: Der et fartøy ikke har tatt hele sin kvote, kan det bli gitt tillatelse til at inntil 20 prosent av kvoten fiskes med et annet fartøy som tilhører samme gruppe.

3.8.4 Kontroll og sanksjoner

Loven har en lang rekke bestemmelser med sikte på overholdelse av reglene og om de sanksjoner som kan settes inn ved brudd på reglene. Her må vi nøyes med å nevne at kap. 6 (§§ 34-42) gjelder «tilrettelegging for kontroll», kap. 7 (§§ 44-49a) «kontroll og handheving», kap. 8 (§§ 50-52) «tiltak mot ulovleg, urapportert og uregulert fiske», kap. 9 (§§ 53-54) «fangst som er hausta eller levert i strid med lova», kap. 10 (§§ 55-57) «avgifter, register og plikt til å gje opplysningar om drifta av fartøy», kap. 11 (§§ 58-59) «tvangsmulkt og lovbrotsgebyr» og endelig kap. 12 (§§ 60-65) «straffansvar».

Av de mange regler her må jeg nøye meg med et utplukk. Fangst eller verdien av fangst som er «hausta eller levert» i strid med regelverket, tilfaller salgslaget³⁷ eller staten (§ 54). Det kan pålegges tvangsmulkt som bl.a. kan inndrives gjennom motregning³⁸ i salgslagets oppgjør for levert fangst (§ 58), og det samme gjelder for overtredelsesgebyr (§ 59). Ved lovbrudd kan fangsten inndras, og det samme gjelder «reiskapar, gjenstandar, eigedomar, anlegg eller fartøy som er brukte ved lovbrottet» (§ 65).

3.9 Omsetningsloven (råfiskloven)

Lov 75/2013 om førstehandsomsetning av viltlevande marine ressursar (fiskesalslova) har avløst råfiskloven av 14. desember 1951. Den sentrale bestemmelse er § 8 første ledd om at førstehandsomsetningen av «viltlevande marine ressursar skal skje gjennom eller med godkjenning av eit fiskesalslag». Se nærmere nedenfor i pkt. 11.1.

---

³⁷ Om salgslag, se pkt. 3.9 og pkt. 11.1.

³⁸ Se nærmere i pkt. 11.1

4 Oppsummering: Et lukket system – med sikkerhetsmessige risiki

De regler som det nå er gitt en oversikt over, viser at fisket er et temmelig lukket system. Skal man få ervervstillatelse, må man ha tilknytning til fisket, og når tillatelser og kvoter er fordelt, er det liten plass for nye aktører. Muligheten til å «komme inn» ved kjøp av et fiskefartøy er dermed begrenset. Noen små åpninger er det, bl.a. i form av «rekrutteringskvoter».³⁹

Sett fra en finansieringssynsvinkel – der behovet for pantesikkerhet kan være stort – byr dette regelverk på en del problemer. I korthet: Vi har et offentligrettslig regime med innebyggede muligheter for inndragelse av eller endring i de nødvendige tillatelser med kort varsel, så vel som endringer i regelverket. Et hovedspørsmål i det følgende blir derfor i hvilken utstrekning denne offentligrettslige regulering griper inn i de tradisjonelle panterettslige regler og prinsipper.

Fra Stortinget er det fremholdt at den fleksibilitet som ligger i regelverket, må utnyttes med varsomhet. Jf. således Innst. O. nr. 45 (2007–2008) s. 20, der det understrekes «at fordeling av kvoter mellom gruppene må opprettholdes over tid, slik at det blir et verktøy som stimulerer til langsiktig planlegging». Og det samme er flere ganger sagt i stortingsmeldinger.⁴⁰

---

³⁹ Se f.eks. NOU 2016: 26 s. 39.

⁴⁰ Se fremstillingen i plenumsdommen i Rt. 2013 s. 1345 (Volstad) i avsnitt 169 og 170.

II. FISKEFARTØY OG ANDRE FISKERIVERDIER SOM SIKKERHET

5 Oversikt

Fiske – i alle fall i litt større format – kan vedrøre mange som får krav overfor den som driver virksomheten. De faller grovt regnet i to grupper: (i) kreditorer i anledning av investeringer og (ii) kreditorer i anledning av den løpende drift. Noen kan få etablert sikkerhet før kravet oppstår; andre kan være henvist til å søke sikkerhet etterpå – i form av avtalepant eller om nødvendig i form av utlegg.

Fremstillingen nedenfor er ordnet etter de sikkerhetsobjekter som kan være aktuelle, nemlig:

- i) fartøyet – med grunnleggende spørsmål om fiskerettighetene følger fartøyet eller om de kan anses som et selvstendig formuesgode (eget pantobjekt),
- ii) fiskeredskapene,
- iii) fangsten,
- iv) de fordringer som oppstår ved salg av fangsten,
- v) landbase og andre formuesgjenstander knyttet til fiskeaktiviteten.

Hovedtyngden for hvert punkts vedkommende vil være avtalepant.

Omtalen av den særlige form for sikkerhet som arrest gir, utskyttes til pkt. 15 om midlertidig sikring.

III. SIKKERHET I FISKEFARTØYET

6 Avtalepant

6.1 Innledning

I fremstillingen her legges hovedvekten på forhåndssikring – med fartøyet som sikkerhet – i tre typiske situasjoner:

- i) fartøyet tjener som sikkerhet når banken yter lån til dekning av kjøp av fiskefartøy (kjøp av «second hand»-tonnasje),
- ii) ved nybygging tjener nybygget – senere det ferdigstilte fartøy – som sikkerhet for byggesummen eller for lån til betaling av denne, og
- iii) fartøyet tjener som sikkerhet for den kassekreditt som brukes til å dekke løpende utgifter.

Det kan være andre enn en bank som er kredittyster i disse tilfellene. Ved nybygging kan det f.eks. være verftet som får pant i nybygget til sikring av byggeprisen.

Også andre krav enn de antydde kan bli sikret på tilsvarende vis. Det kan f.eks. være en leverandør av fiskeredskaper som på forhånd betinger seg sikkerhet for vederlaget. For mange, leverandører og tjenesteytere er imidlertid forhåndssikring ikke mulig eller praktisk, og da kan det når det drar ut med oppgjør, bli inngått avtale om pantesikkerhet (eller bli tatt utlegg, jf. for så vidt pkt. 7).

6.2 Grunnleggende forutsetninger

Pantel. § 1-2 annet ledd har et lovhjemmelskrav for avtalepantsettelse. For skip (fartøyer) har vi ikke eksplisitt hjemmel – slik som f.eks. for fast eiendom i pantel. § 2-1. Men det er alminnelig antatt at forutsetningen som ligger til grunn for sjøl. § 41, er tilstrekkelig.⁴¹ Det gjør det nødvendig med noen bemerkninger om hva slags innretninger som fanges opp av uttrykket *skip* i denne sammenheng. For så vidt må reglene om registrering i skipsregisteret være avgjørende, jf. sjøl. § 11 om plikt og rett til registrering i skipsregisteret. Skip (fartøyer) på 15 meters lengde eller mer er registreringspliktige; mindre fartøyer med minst 7 meters lengde kan registreres. Dertil er det slik at ethvert fartøy som er merkepliktig etter dtl. kap. V eller som benyttes «utelukkende eller hovedsakelig i næringsvirksomhet», kan registres på begjæring fra eieren.⁴² Beskrivelsen her favner utvilsomt det fartøy som benyttes av en ervervsfisker, hva enten han står i manntallet under bokstav A eller B.

I tillegg til dette hjemmelskravet har pantel. § 1-3 annet ledd en viktig begrensende regel. En forutsetning for avtalepantsettelse er at objektet kan avhendes; kan det bare avhendes på visse vilkår, er pantsettelsen underlagt samme skranker. Noen lovsatte begrensninger som kan ramme fartøyer i sin alminnelighet, har vi ikke. Men det kan være avtalebestemmelser som hindrer den fri omsetning. Det typiske eksempel er avtale med førsteprioritetspanthaver om at ytterligere pantsettelse bare kan skje med dennes samtykke.

I tillegg til disse to sentrale bestemmelser i panteloven nevnes § 1-4 om at det må settes en øvre grense for panteretten (med viktige unntak i § 1-5). Dette er – i motsetning til de foregående to – ikke en ugyldighetsregel, men en rettsvernsregel.

Hvorvidt fiskerilovgivningen griper inn i disse generelle panterettslige regler, foranlediger en rekke spørsmål, som skal omtales nedenfor.

---

⁴¹ Se f.eks. Falkanger & Bull op. cit. s. 113–114.

⁴² Jf. foran i pkt. 3.2.6 og pkt. 3.6.

6.3 Panterettens omfang

Når en fast eiendom pantsettes, er det i pantel. § 2-2 regler om hva som følger med av fysisk karakter (bebyggelse, tilbehør) og av rettigheter. Slike regler har vi også i sjøl. § 45, men i motsetning til pantel. § 2-2 er sjølovens regler i det vesentlige ufravikelige. Om sjøl. § 45, se Falkanger & Bull op. cit. s. 28 og mer utførlig Falkanger, *Tilbehør til skib: Noen refleksjoner omkring sjølovens § 260 [nå § 45]*, i Lov, dom og bok, Festskrift til Sjur Brækhus (1988) s. 139 flg. og Røsæg, *Liens and mortgages on the ship – their relation to the charterer's equipment on board*, SIMPLY 2015 (2016) (= MarIus nr. 473) s. 9 flg.

Her nøyer jeg meg med å peke på at verdifullt navigasjonsutstyr omfattes av panteretten, men det er ikke tilfellet med fiskeredskaper (som omtales nærmere i pkt. 9). Heller ikke «proviant, brensel eller andre gjenstander bestemt til forbruk», går inn under pantsettelsen.

Fra de tvingende regler er det imidlertid unntak, begrunnet i de særlige forhold i fiskeflåten,⁴³ jf. § 45 tredje ledd om at for fartøy med lengde opp til 10 meter kan det avtales «salgspant i motor, radioutstyr eller elektronisk utstyr (for navigering eller liknende) til skipet». Rettsvern for salgspant oppnås ved skriftlig avtale senest samtidig med gjenstandens overlevering, jf. pantel. § 3-17 annet ledd; og er rettsvernet i orden, går salgspantet foran det tidligere registrerte pant i fartøyet.

Endelig bemerkes at sjøl. § 45 – i motsetning til pantel. § 2-2 – ikke gir holdepunkt for at rettigheter kan være en del av fartøyet og dermed være inkludert i en pantsettelse. Hvorvidt de tildelte fiskerettighetene kan anses som en del av pantet, må derfor avgjøres på annet grunnlag.

6.4 Hvilken status har fiskerettighetene?

6.4.1 Problemet

Uten de rettigheter som følger av deltagerlov og havressurslov, har fiskefartøyet med utrustning en begrenset verdi. Sagt på en annen måte: Mister

⁴³ Se Innst. O.VIII (1971–72) s. 9–13.

fartøyet de muligheter som rettighetene gir, vil det kunne innebære en dramatisk, økonomisk nedtur for eieren; at fartøyet kanskje kan settes inn i annen aktivitet eller bli solgt til utlandet som fiskefartøy, endrer lite på dette. I vår sammenheng blir spørsmålet hvorvidt de fordeler som rettighetene gir eieren, er en formuesverdi som kan utnyttes som sikkerhetsobjekt – f.eks. slik som immaterialrettigheter kan det.

6.4.2 Fiskerettighetene som eget pantobjekt? Rt. 2009 s. 1502 (Barents Eagle)

Skal man her kunne tale om rettighetene som et selvstendig pantobjekt, må vi falle tilbake på de alminnelige regler i panteloven, jf. pkt. 6.2. Noen lovhjemmel for frivillig pantsettelse har vi ikke, jf. pantel. § 1-2 annet ledd, men noen forutsetninger ligger især i dlt. § 9 og ervervstillatelsesforskriften §§ 6 og 8, jf. også forskriften § 9. De slutningene man kan trekke, går helst i retning av at rettighetene må oppfattes som et aksessorium til fartøyet.

Det blir ikke enklere når vi kommer til det annet grunnvilkår for pantsettelse, nemlig at pantsettelsesadgangen er betinget av at formuesgodet kan avhendes, jf. pantel. § 1-3 annet ledd. Utgangspunktet er at ervervstillatelsen er knyttet til fartøyet, jf. dlt. § 4 annet ledd, men vi har sett foran i pkt. 3.3.2 at i endel tilfeller kan tillatelsen *reelt sett* overføres. På lignende vis er det med konsesjons- og deltageradgangsordningene som er hjemlet i dtl. §§ 12 og 21.⁴⁴

I Rt. 2009 s. 1502 (Barents Eagle) har Høyesterett drøftet og besvart disse panterettslige spørsmål.

Bakgrunnen var i korthet at som panthaver begjærte Nordea tvangssalg av fiskefartøyet Barents Eagle. Før salget var gjennomført, ble eierselskapet erklært konkurs. Boet abandonerte fartøyet, og det endte med fullmakt for Nordea til å selge. Salg med torsketrål- og reketrålkonsesjoner ble gjennomført, med sikte på at erverver skulle

---

⁴⁴ Kvotene (som rettighet eller begrensning) er koblet til de nå nevnte ordninger, jf. havressursl. § 12 annet ledd, og behøver derfor ikke nærmere omtale i nærværende sammenheng.

overføre konsesjonene til et annet fartøy mens Barents Eagle skulle selges videre uten konsesjoner.⁴⁵ Ved det første salg var fartøyets verdi satt til kr 24.000.000 og kvoterettighetene til kr 14.750.000. Nordea brukte det samlede beløp til nedregulering av en betydelig større pantegjeld.

Konkursboet mente imidlertid at panteretten i fartøyet ikke omfattet verdien av konsesjonene: Pantel. § 1-2 annet ledd krever særskilt hjemmel for pantsettelse, og det har man ikke her (avsnitt 22). Rettighetene er, ble det hevdet, i praksis ansett som et særskilt formuesgode:

«Den bedriftsøkonomiske realitet er ... at det omsettes fisketillatelse, selv om det formelt skjer i tilknytning til en fartøytransaksjon. I forbindelse med strukturkvoter i kystfisket praktiseres til og med at tillatelsene omsettes alene (avsnitt 28) ... tillatelsene ... må anses som et særskilt formuesgode (avsnitt 30).»

Høyesterett fastslo først at *avtalen* her innebar at Nordeas pant omfattet tillatelsene. Spørsmålet om tillatelsene kunne «likestilles med et bestemt formuesgode som det etter panteloven § 1-2 andre ledd kreves lovhjemmel for å kunne pantsette» (avsnitt 61), ble besvart benektende, fordi tillatelsene er uoverdragelige og knyttet til fartøyet. At strukturforskriftene kan medføre modifikasjoner, endrer ikke dette, idet denne adgangen til overføring

«er uløselig knyttet til at selgerens fartøy kondemneres, og at alle rettigheter til deltakeradgang og konsesjoner knyttet til slike fartøyer oppgis. En fisketillatelse kan dermed aldri overføres uten at det samtidig disponeres over fartøyet, enten ved at fartøyet som rettigheten er knyttet til, overdras til ny eier, eller ved at selger påtar seg en forpliktelse til å kondemnere fartøyet etter at tillatelsen er overført» (avsnitt 62).

Om den praksis som kan oppfattes annerledes, ble det tilføyd:

«Det kan riktignok hevdes at adgangen etter regelverket til å foreta utskifting av fartøy og til å føre fisketillatelsene over på et erstat-

⁴⁵ Jf. foran i pkt. 3.2.10.

ningsfartøy ... innebærer at fartøy og fisketillatelse ikke kan ses på som uatskillelige. Jeg er likevel kommet til at den verdi som tillatelsen representerer, i omsetningssammenheng ikke kan skilles fra det formuesgode som tillatelsen knytter seg til, men *må anses som en del av dette*» (avsnitt 63, min kursivering).

Noen nærmere forklaring på hvorfor man var «kommet til» denne konklusjon, gis ikke, og at en tillatelse i prinsippet faller bort når fartøyet skifter eier, ble heller ikke nærmere kommentert. Resultatet er imidlertid klart: Panthaveren vant, og den rettslige situasjon kan sammenfattes slik:

- tillatelsene representerer en økonomisk verdi,
- denne kan *ikke* betegnes som et *selvstendig* formuesgode,
- tillatelsene er knyttet til fartøyet på en slik måte at *pant i fartøyet omfatter den verdi som ligger i tillatelsene*.

En høyesterettsdom i en skattesak viser også den privatrettslige betydning av de offentligrettslige tillatelsene, jf. Rt. 2014 s. 1025 (Skotheimsvik) om beskatning av de verdier fisketillatelser ble ansett å ha. Høyesterett tok standpunkt til tre spørsmål. (i) Den personlige eier overdrog to fartøyer som hadde deltageradgang for torsk, sei og hyse – MS Sjøliv til Polarhav, og MS Andungen til Polarfangst. I disse to aksjeselskapene, Polarhav og Polarfangst, hadde overdrageren og hans sønn dominerende interesse. Etter søknad fikk de nye eiere tilsvarende deltageradgang. Skattemessig ble deltageradgangsfordelene ansett som overdradd (avsnitt 43) (verdiene var satt til kr 1.500.000 og 300.000). (ii) Polarfangst ervervet MS Sørlys fra selskap A og fikk fortsatt deltageradgang for sild. Deltageradgangen for torsk knyttet til Polarfangsts fartøy MS Øyfisk ble flyttet til MS Sørlys, og med disse rettigheter ble MS Sørlys solgt til selskap B, som så solgte MS Sørlys tilbake til selskap A uten rettigheter. Høyesterett fant det klart «at deltageradgangen for MS Sørlys før overdragelsen til [B] tillå Polarfangst» (avsnitt 43). (iii) Ved fastsettelsen av selskapsformuen ble det lagt til grunn at offentligrettslige fisketillatelser kan anses som bruksrettigheter i skattelovens forstand (avsnitt 46); det ble lagt vekt på at formålet med de årlige deltagervedtak «ikke [er] å tidsbegrense

deltakeradgangen, men å påse at nye eiere oppfyller inngangsvilkårene for å delta» (avsnitt 49).⁴⁶

6.5 Nærmere om de panterettslige konsekvensene av Rt. 2009 s. 1502 (Barents Eagle)

6.5.1 Innledning

Avgjørelsen om at avtalepant i fartøyet omfatter den verdi som ligger i tillatelsene, krever en nærmere redegjørelse for de rettslige og praktiske konsekvenser – sammenlignet f.eks. med pant i et fraktestartøy. Det er her naturlig først å se på situasjonen ved stiftelsen av panteretten og så lenge panteretten er på «sikringsstadiet». Deretter må det undersøkes om og i tilfelle på hvilken måte misligholdsreglene – og da især reglene om tvangssalg – påvirkes av at tillatelsene «i omsetningssammenheng ikke kan skilles fra [fartøyet]» (Høyesterett i Barents Eagle-saken).

6.5.2 Stiftelsesspørsmål

Konklusjonen om at tillatelsene er «uatskillelige» fra fartøyet, innebærer ikke at pantsettelse av fartøyet automatisk omfatter tillatelsene. Høyesterett innledet sin drøftelse med å fastslå at det var avtalemessig grunnlag for å si at fisketillatelsene var innbefattet i pant i fartøyet. Men det må kunne hevdes at medtagelse er så vidt nærliggende at det er en presumpsjon for at slik skal det være, jf. prinsippet i pantel. § 2-2 om at verdiøkende tiltak, f.eks. bygging av hus, kommer panthaver i fast eiendom til gode, med mindre avtalen tilsier noe annet. Motsetningsvis: Vi har ikke her noen tvingende regel, slik som vi har for festeforhold i pantel. § 2-3.

---

⁴⁶ Se også Rt. 2004 s. 798 U (Polar Lady): Det ble gitt midlertidig forføyning om plikt – i forhold til panthaver – til å søke tilbakeført fiskerettigheter til det pantsatte fartøy. At lagmannsretten hadde lagt til grunn at tillatelser etter deltagerloven representerer «en betydelig økonomisk verdi», selv om de ikke kan pantsettes, var ikke uriktig rettsanvendelse.

6.5.3 Verdien av tillatelsene – sett med potensiell panthavers øyne

Før det ytes lån, vil kreditor i alminnelighet gjøre seg opp en mening om det tilbudte pants verdi. Hvorledes vil han vurdere tillatelsene?

Lånetilsagn er vanligvis basert på at alt skal gå bra, gjelden vil bli betjent, og tvangssalg er en sikkerhetsventil. Betjeningen beror på de løpende inntekter, og for så vidt er tillatelsene avgjørende; kreditors vurdering vil måtte gjelde tillatelsenes godhet (hva som kan fiskes, eventuelt hvor lenge) og hvorvidt pantsetter vil utnytte tillatelsene på en fornuftig måte.

Slike vurderinger er forbundet med en viss usikkerhet, og dertil kommer risikoen for at en tillatelse faller bort, først og fremst på grunn av forhold på fartøyets side, men også andre omstendigheter, især ressurs hensyn, kan føre til bortfall, jf. foran i pkt. 3.2.8 om bortfall.⁴⁷ Pantel. § 1-7 har regler som skal sikre at pantsetterens sikkerhet ikke settes i fare, og vernet kan styrkes gjennom avtalebestemmelser. På det vis kan risikoen for tap av tillatelser reduseres, men ikke elimineres. Et særlig virkemiddel er bruk av midlertidig forføyning etter tvistel. kap. 34 «med forbud mot utskiftning eller salg av fartøyet for fortsatt drift» (ervertstillatelsesforskriften § 5 i.f.).

Med sikte på «worst case» – det er ingen vei utenom tvangssalg – må det vurderes hva utfallet kan bli. Hva kan forventes utbragt ved slikt salg?

6.5.4 Mislighold – salg uten tvangsmyndighetens bistand

Når panthaver krever innfrielse av lån på grunn av vesentlig mislighold, jf. sjøl. § 44, vil det ofte bli forhandlinger mellom panthaver og pantsetter. Det kan ende med at pantsetter ønsker eller etter omstendighetene må godta at fartøyet skal selges.

---

⁴⁷ Tilbakekall av en tillatelse er et vedtak som kan påklages, jf. forvaltningsl. (lov 10. februar 1967) § 28. Se til illustrasjon Rt. 2012 s. 543 (Buøy Junior). Slik klagerett har også en panthaver, fordi han må sies å ha den nødvendige «rettslige interesse», jf. tvistel. (lov 90/2005) § 1-3 annet ledd.

En mulighet er at panthaveren overtar fartøyet. Denne situasjon er regulert i ervervstillatelsesforskriften § 6. Etter at panthaver har overtatt «for å oppnå dekning», skal han straks sende melding til Fiskeridirektoratet om at han ønsker å opprettholde driften. Direktoratet vil så gi ham midlertidig ervervstillatelse og deltageradgang (konsesjon) i inntil tre måneder, med mulighet for forlengelse. Forutsetningen er at fartøyet skal videreselges før tiden er ute; er ikke det skjedd, slettes fartøyet fra merkeregisteret, og tillatelsene faller bort.

For panthavers videresalg gjelder de vanlige regler, jf. foran i pkt. 3.2.7.

Blir fartøyet overført direkte fra pantsetter til tredjeperson, er det likeledes de vanlige regler som må anvendes, men med en viktig reservasjon i ervervstillatelsesforskriften § 5: Søknad om salg for fortsatt drift skal avslås dersom «søknaden blir behandlet» etter at tvangssalg er begjært og begjæringen er forkynt for pantsetteren (jf. tvfbl. § 11-7 om forkynnelse);⁴⁸ nå er vi over i reglene i ervervstillatelsesforskriften § 8, jf. pkt. 6.5.5.

6.5.5 Mislighold – fartøyet tvangsselges

Fører mislighold til begjæring om tvangssalg, som her vil gå etter tvfbl. kap. 11, må de vanlige vilkår om tvangsgrunnlag, forfall og varsling foreligge, og salget vil etter § 11-18 første ledd omfatte fartøy med «tilhørende ting og rettigheter».

Her har ervervstillatelsesforskriften § 8 viktige regler, uten hensyn til om det er medhjelper- eller auksjonssalg.

De «aktuelle kjøpere» kan etter forskriften § 8 første ledd søke om og få forhåndstilsagn om tildeling av fisketillatelser.

I annet ledd sies det at et bud ikke kan stadfestes «før det foreligger forhåndstilsagn om tildeling av fisketillatelser». Dette må oppfattes som en regel som gjelder der fartøyet søkes solgt for fortsatt drift som fiskefartøy, og med sikte på den situasjon at byderen ikke hører til en av dem som har fått forhåndstillatelse etter første ledd. For en panthaver

---

⁴⁸ Regelen byr på tolkningsproblemer: Når *behandles* søknaden, og hvorledes har myndigheten på dette tidspunkt kunnskap om det tidspunkt da forkynnelse fant sted?

som vil redde sin fordring, kan imidlertid stadfestelse skje uten at det er gitt forhåndstilsagn – dersom panthaveren tilhører gruppen «banker eller andre kredittinstitusjoner». Ved slik redningsaksjon gjelder forskriften § 6 tilsvarende (om § 6, se ovenfor i pkt. 6.5.3).

Hvor vilkårene for tvangssalg foreligger, kan det være praktisk med et underhåndssalg, styrt og kontrollert av panthaveren: Det kan skje raskere og gi større nettoresultat. Forutsetningen må imidlertid være at en kjøper ikke stiller dårligere enn om han hadde vært formell tvangssalgskjøper. Forskriften § 8 er så rundt formulert (jf. ordene «i forbindelse med») at det ikke burde være noe problem.

6.5.6 Konkurs

Ved konkurs fratas debitor rådigheten over sin økonomi, og etter ervervs-tillatelsesforskriften § 7 innebærer det at «konkursboet [trer] inn i debitors rettigheter og plikter etter fisketillatelsene». Boet sender melding dersom driften ønskes opprettholdt, og det blir gitt midlertidig tillatelse etter samme prinsipper som i forskriften § 6.

Fra panthaversynsvinkel betyr dette at verdiene som ligger i tillatelsene, inntil videre blir bevart. Ved konkursboets salg av fartøyet gjelder reglene i forskriften § 8 første ledd om at «aktuelle kjøpere» kan søke om forhåndstilsagn.

Panthaveren kan naturligvis begjære tvangssalg, jf. sjøl. § 44 første ledd nr. 5, jf. ovenfor i pkt. 6.5.5 om de regler som da kommer til anvendelse.

6.6 Inndragning

Dtl. kap. VI fastsetter som nevnt foran i pkt. 3.5 en rekke sanksjoner som kan komme til anvendelse ved overtredelse av regelverket. I nærværende sammenheng er det § 31a om straffeprosessuell inndragning som er av særlig interesse. Denne sanksjonen kan komme på tale ved overtredelse av bestemmelser i eller gitt i medhold av § 4 (krav om ervervstillatelse), § 5a (bostedskrav), § 7 tredje ledd (tillatelse ved tvangssalg og konkurs),

§ 9 (overgang av aksje/eierandel), §§ 12 og 15 (spesiell tillatelse), § 20 (fiske utenfor Norges økonomiske sone), § 21 (årlige begrensninger av fiskeadgang) og § 24 (merking av fartøy).

Uten hensyn til hvem som er eier, kan fangst i slike tilfeller inndras, og: «Det samme gjelder redskap, gjenstander eller fartøy som er benyttet ved lovovertrædelsen» (§ 31 første ledd). Det er ikke noe krav om «årsaks-sammenheng mellom den straffbare handling og verdien som inndras».⁴⁹ Ved inndragningen kan det fastsettes at panterrett i den inndradde ting «helt eller delvis faller bort» (annet ledd). Panthaverens stilling er nærmere regulert i strl. (lov 28/2005) § 73. En ikke-registrert panterrett er uten beskyttelse.⁵⁰ For den registrerte kan det besluttes bortfall (i) der panthaver selv har foretatt den straffbare handling, eller (ii) lovbrøteren har handlet på hans vegne, eller (iii) panthaveren forstod eller burde ha forstått på det tidspunkt da rettsvern ble etablert, «at tingen skulle brukes ved en straffbar handling, eller at den kunne inndras» – med en reservasjon i alle tre tilfeller for det som er «klart urimelig».

Havressursl. § 65 har tilsvarende regler om inndragning, f.eks. ved overtrædelse av kvotereglene (jf. pkt. 3.8.4). Bestemmelsen var modell for dtl. § 31a.

7 Utlegg

Etter avgjørelsen i Rt. 2009 s. 1502 (Barents Eagle) må det legges til grunn at fisketillatelsene ikke kan anses som slikt formuesgode som det i medhold av deknl. (lov 59/1984) kan tas utlegg i. Utlegg kan derimot tas i fartøyet, og da vil fisketillatelsene følge med på samme vis som ved avtalepantsettelse, jf. prinsippet i pantel. § 5-2 annet ledd. For utleggs-

⁴⁹ Prop. 59 L (2012–2013) s. 25 om endring av den rettsituasjon som ble fastslått i Rt. 2004 s. 1500.

⁵⁰ Avgjørende er om rettsvernet er i orden på domsavsigelsestidspunktet, jf. Matningsdal note 566 til straffeloven i Norsk Lovkommentar (mai 2017).

panthaveren vil det som er omtalt i pkt. 6.5 og 6.6 vedrørende avtalepant, i prinsippet gjelde også for ham.

8 Legalpant – i form av sjøpant

Legalpant i fartøy vil i all hovedsak si sjøpant i samsvar med reglene i sjøloven.⁵¹ Av sjøpant kan det være mange slag, og det kan være betydelige beløp som derved sikres, jf. sjøl. § 51. Sjøpantet har prioritet foran alle andre heftelser i fartøyet (§ 52), det foreldes raskt (§ 55) og kan ikke registreres (§ 20). Her må spørsmålene om panterettens omfang og virkningene av at verdien av tillatelsene inkluderes, besvares på samme måte som for utleggspant, jf. foregående punkt.

Sjølovens regler om sjøpant gir ingen definisjon av hva som etter dette regelverket skal anses som et «skip». At et fiskefartøy faller innenfor, er uomtvistelig, men usikkerhet knytter seg til den nedre grense. Lov og rettspraksis har ikke gitt noe svar, og den juridiske teoris bidrag er beskjedent: «farkosten [må] ikke være altfor liten».⁵²

Dertil minnes om de alminnelige regler i pantel. § 6-4 om legalpant til dekning av nødvendige boomkostninger.

---

⁵¹ Også havressursl. § 31 har regler om sjøpant, og det samme er tilfellet i havnel. (lov 19/2009) § 55. Om disse regler, se Falkanger & Bull op. cit. s. 109 om at bestemmelsene er «henvisninger til sjøloven, ikke hjemmel for sjøpanterett».

⁵² Rygh, *Sjøpant efter norsk lov* (1934) s. 52, og omtrent samme ordlyd i Falkanger & Bull op. cit. s. 25.

IV. SIKKERHET I FISKEREDSKAPER MV.

9 Pant i fiskeredskaper som et løsørekompleks

9.1 Innledning

Det er stor variasjon i fiskeredskaper mht. teknikk, bruk, kapasitet og omkostninger ved anskaffelse og utnyttelse. Store norske leksikon har en klassifisering etter virkningsprinsipp: spydrinsippet, lokkeprinsippet, ruseprinsippet, snareprinsippet, innesperringsprinsippet og silprinsippet. De viktigste redskapene i norsk fiske faller i to: Krokredskaper (jukse, dorg, pilk, snik o.l.) og nettedskaper (garn, not, trål mv.). Et viktig element i dagens fiske er de elektroniske hjelpemidler. Det kan være leteinstrumenter (sonar og ekkolodd) og instrumenter til overvåking av store fiskeredskaper (scanningsonarer og sensorer for måling av forhold som geometri, dybde, temperatur, fangstmengde, fangstrater).

Med de verdier som kan være nedlagt i fiskeredskaper, er det nærliggende å spørre om de kan tjene som sikkerhetsobjekt mens de brukes av fiskeren (debitor). En mulighet er at selgeren av utstyr forbeholder seg salgspant.⁵³ Ettersom ikke enhver kan utnytte salgspantmuligheten, må det spørres om det er andre muligheter til å utnytte redskapene som sikkerhet.

---

⁵³ Jf. pantel. §§ 3-14 og 3-15 som gir selgeren av fiskeredskaper mulighet til å sikre kjøpesummen gjennom salgspant – med rettsvern etter de enkle regler i § 3-17.

9.2 Regelutvikling

Det har lenge vært på det rene at fiskeredskaper ikke kan anses som tilbehør til et fartøy,⁵⁴ og dette ble bekreftet da skipstilbehørsbegrepet ble lovregulert i 1972.⁵⁵ Ved pantelovsreformen av 1980 var departements forslag en generell regel om at driftsløsøre «til næringsvirksomhet kan pantsettes uten overlevering» (utk. § 3-3 første ledd),⁵⁶ med rettsvern ved tinglysing i Løsøreregisteret. Justiskomiteén gjorde her store endringer. For fiskeredskaper førte det til en egen regulering i pantel. § 3-10.⁵⁷

9.3 Pantobjektet: Fiskeredskaper mv. som løsørekompleks

9.3.1 Alminnelig karakteristik

Fiskeredskapene utgjør etter § 3-10 et eget pantobjekt; blir de pantsatt samtidig som fartøyet, er det følgelig tale om pant i to objekter – vi har fått en fellespantssituasjon (om fellespant, se nedenfor i pkt. 14). Pantretten omfatter redskapene slik de er til enhver tid (løsørekompleks/tingsinnbegrep): Ting kan gå ut av pantet, og nye kan komme til (jf. nærmere nedenfor i pkt. 9.3.4).

---

⁵⁴ Se især Rt. 1914 s. 1031: Med tilbehør «antages der alene at sigtes til saadanne løsøregjendstande, som er bestemt til varig bruk for skibet under sjøfart, d.v.s. under dets anvendelse til transport av varer eller personer, derimot ikke gjenstande som skibet medfører eller pleier at medføre særskilt til bruk ved bergningsvirksomhet, fangstvirksomhet, bearbeidelse av fangsten eller anden skibsfart forskjellig virksomhet, som foregaar paa havet eller paa noget andet sted, hvortil der kræves reise med skib» (s. 1032). Avgjørelsen har vært utsatt for endel kritikk, jf. Falkanger op. cit. s. 144–146. At avgjørelsen er riktig for fiskeredskapers vedkommende, er ikke bestridt, men de prinsipielle uttalelser anses for strenge idet de ikke tar hensyn til den funksjonelle tilknytning det kan være mellom skip og utstyr.

⁵⁵ Jf. Innstilling VII fra Sjølovkomitéen (1969) s. 90, jf. sjøl. § 45.

⁵⁶ Jf. Ot.prp. nr. 39 (1977–78) s. 47 om reglens anvendelse for fiskefartøy.

⁵⁷ Jf. Innst. O. nr. 19 (1979–80) s. 17, jf. især s. 11–12. Reglene i § 3-10 må ses i sammenheng med den tidligere lov om Statens Fiskarbank av 28. april 1972 nr. 22 § 15 annet ledd: «Panteretten i fiskereiskap skal gjelde all den reiskapen lånsøkjaren eig når lånet vert gjeve eller som han vert eigar til medan lånet går.»

Bestemmelsen omfatter imidlertid mer enn det som strengt tatt kan kalles fiskeredskaper. Overskriften angir riktignok en begrensning til fiskeredskaper, men lovteksten er betydelig videre ved at det ikke bare henvises til fiskefartøy, men også fangstfartøy – slik at f.eks. harpuner kan falle inn under bestemmelsen. Viktigst er – for oss som først og fremst har fiske for øye – at det tales om *løsøre som brukes i fiskerivirksomheten*, og det kan være mer enn hva som naturlig kan betegnes som fiskeredskaper, f.eks. tønner og lignende emballasje og verktøy av mange slag (se nærmere nedenfor).

Etter å ha fastlagt hvem som kan være pantsetter (pkt. 9.3.2), omtales mer detaljert hva som går inn under panteretten (pkt. 9.3.3). Hva som ligger i at det dreier seg om et tingsinnbegrepspant, er temaet i pkt. 9.3.4; de konsekvenser denne form har for pantsetterens rådighet over de gjenstander som inngår i pantet, omtales i pkt. 9.3.5. I pkt. 9.3.6 kommer vi så til rettsvernsspørsmålene.

9.3.2 Hvem kan være pantsetter?

Det er flere forutsetninger som må være tilstede for å kunne pantsette i medhold av § 3-10.

a. Pantsetter må drive næringsvirksomhet

I flere av reglene for pantsettelse av andre løsørekomplekser er det en forutsetning at pantsetteren er *næringsdrivende*; hva dette innebærer, er angitt i § 3-5. Denne bestemmelse får imidlertid ikke anvendelse ved pantsettelse av fiskeredskaper mv. Her kreves det at pantsetteren driver *næringsvirksomhet*. Det synes å være enighet om at dette er en henvisning til det alminnelige næringsbegrep, som er karakterisert ved at det utøves en aktivitet

- i) med sikte på inntekt,
- ii) for utøverens regning og risiko, og at
- iii) aktiviteten er av et visst omfang.⁵⁸

⁵⁸ Se nærmere Skoghøy, *Panteloven* (3. utg. 2016) s. 333–334.

b. Tilknytning til fiskefartøy

Fiskeredskapene mv. må brukes i eller være bestemt for bruk i næringsvirksomhet i tilknytning til fiske- eller fangstfartøy. Det kreves ikke tilknytning til ett bestemt fartøy; har pantsetteren flere fartøyer, vil (og *må*, jf. nedenfor) panteretten omfatte alt det fiskeutstyr mv. som brukes eller skal brukes i tilknytning til samtlige fartøyer. Fartøyet (fartøyene) behøver ikke være eiet av pantsetteren, men han må være den som driver det (dem) – enkelt sagt: han må være *reder*.

At utstyr er på land, bryter naturligvis ikke den nødvendige tilknytning. Avgjørende er at utstyret blir brukt eller skal brukes av et fiskefartøy. Brukes garn til avsperring av område for levendefisk, er det ikke den tilknytning til et fiskefartøy som bestemmelsen forutsetter.

c. Eiendomsretten til fiskeredskaper mv.

Pantsetteren vil i alminnelighet være eier av de aktuelle gjenstander. Dette er imidlertid ikke noe ufravikelig krav, jf. § 3-10 tredje ledd om tilsvarende anvendelse av § 3-4 tredje ledd, som sier:

«Panterett i driftstilbehør som er beheftet med salgspant, eller som pantsetteren bare har en overførbar bruksrett til, omfatter den rett som pantsetteren til enhver tid har i vedkommende ting.»

Mao.: At trålen er ervervet med påhefte av salgspant, eller er leiet, er ikke til hinder for en § 3-10-pantsettelse (se nærmere nedenfor i pkt. 9.3.6).

9.3.3 Hva er innbefattet

At bestanden av løsoregjenstander som inngår i pantet, kan skifte, omtales i neste punkt. Her skal vi «ta et øyeblikksbilde» – hvilke gjenstander kan på et gitt tidspunkt anses å falle innenfor pantet?⁵⁹

Å fastlegge hva som er fiskeredskaper (garn, teiner, trålposer, liner osv.) volder neppe problemer. Som pantobjekter må også regnes med

---

⁵⁹ Se om dette Brækhus, *Pant og annen realsikkerhet* (3. utg. ved B.H. Berg 2005) s. 102–103, Kjelstrup, *Liten panterett* (4. utg. 1996) s. 46–47 og Skoghøy op. cit. s. 331–332 og s. 334–336.

flytebøyer og tauverk som brukes under fisket. Vanskeligere kan det være med endel hjelpeutstyr som har en så sterk forbindelse med fartøyet at det kan være spørsmål om det må karakteriseres som tilbehør. Tilknytningen kan være fysisk: Det vil være meningsløst å skille tingen fra fartøyet, jf. prinsippet i pantel. § 3-19 om at salgspant faller bort der «utskilling ville medføre uforholdsmessige omkostninger eller urimelig verditap». Eksempler på gjenstander som må anses som tilbehør, er kraftblokker, garnruller og linekveilere. Også en funksjonell vurdering kan være tilstrekkelig til at en gjenstand blir betraktet som tilbehør, jf. RG 1980 s. 581 Hålogaland om at en juksamaskin ble ansett som tilbehør:

«Lagmannsretten legger til grunn ... at juksamaskinene med det tilhørende stativ er forholdsvis enkle både å montere og demontere, men maskinene med det tilhørende stativ har en vesensforskjellig tilknytning til fartøyet enn tradisjonelle fiskeredskaper som håndsnøre, garn, line, trål og not derved at de er festet til fartøyet og opereres ved tilkopling til skipets kraftkilde» (s. 584).

Etter min oppfatning bør det ved tolkningen av § 3-10 vises varsomhet med å legge for stor vekt på det tradisjonelle; det er større grunn til å se hen til den funksjonelle helheten for fiskeutstyret.

På lignende vis får man spørsmål om klassifiseringen av elektronisk utstyr som brukes til fiskesøk mv. (ekkolodd, sonarer). Er utstyret fast montert på fartøyet, må det oppfattes som tilbehør. I grensetilfeller må, slik jeg ser det, den funksjonelle sammenheng med fiskeredskapene tillegges vekt.

Utstyret behøver ikke være i aktiv bruk, jf. formuleringen «er bestemt til bruk». Utstyr som foreløpig ikke er gjort klart til bruk eller er reserve/lagervare, er således inkludert, og det samme gjelder utstyr som er til reparasjon på land, kanskje hos tredjeperson.

Et kontroversielt spørsmål⁶⁰ gjelder løsøre som har karakter av varelager, jf. pantel. § 3-11. Er det slik at alt som kan falle innenfor § 3-11, er ekskludert fra et § 3-10-pant? Da panteloven var gjenstand

⁶⁰ Se Brækhus op. cit. s. 102–103 og Skoghøy op. cit. s. 331–332 og s. 334–335.

for en etterkontroll som førte til lov 72/1999, var det i NOU 1993: 16 et flertallsforslag om å oppheve varelagerpantordningen. Det innebar også å «rense» § 3-10 for innslag av varelagerpantsettelse, hvilket bl.a. kom til uttrykk ved forslag om å tilføye at «emballasje og varer til bearbeidelse, forbruk eller avhendelse» ikke var innbefattet. Mindretallet fant ikke grunn til slik endring av § 3-10,⁶¹ og i proposisjonen ble mindretallet fulgt:

«Departementet er enig med utvalgets mindretall i at det ikke er grunn for å unnta objekter med karakter av et varelager fra §§ 3-9 og 3-10 så lenge den alminnelige adgangen til varelagerpantsettelse foreslås opprettholdt» (Ot.prp. nr. 26 (1998–99) s. 170).

9.3.4 Pantsettelsen omfatter det totale løsøre

Det dreier seg som allerede påpekt om pantsettelse av alt som fanges opp av beskrivelsen i § 3-10. Man kan f.eks. ikke pantsette det utstyr som er egnet for trålfiske; gyldig pantsettelse krever at alt det utstyr pantsetteren har, er inkludert.

Fra dette er det et unntak ved at § 3-10 tredje ledd gir § 3-4 femte ledd tilsvarende anvendelse. Det innebærer at dersom pantsetters virksomhet består av «flere avdelinger» og disse er «driftsmessig adskilt», kan det utstyr som hører til en avdeling, pantsettes separat⁶² – men kravet om fartøystilknytning, jf. pkt. 9.3.2.b, gjelder fortsatt. Her kan det lett oppstå tvilsomme spørsmål om hvorvidt utstyrsdeler er knyttet til vedkommende avdeling eller er til felles bruk, også utenom krisesituasjoner.

9.3.5 Pantsetters plikter og rettigheter etter at pantet er etablert

a. Innledning

Fiskeredskaper mv. utsettes for en hard behandling: Det oppstår skader og noe går tapt, og det kan være et krevende, løpende vedlikeholdsarbeid.

---

⁶¹ Jf. NOU 1993: 16 s. 148.

⁶² Om de nærmere krav til særskilt avdeling, se Skoghøy op. cit. s. 282–285 ad § 3-4 femte ledd.

Samlet sett innebærer dette at ved forsvarlig drift må nytt utstyr anskaffes ved mer eller mindre jevne mellomrom. Nyanskaffelser kan også være naturlig når det tilbys utstyr som er bedre egnet.

Praktiske forhold tilsier derfor at pantsetteren må kunne skifte ut og fornye sitt utstyr, og dette er altså mulig når vi står overfor en pantsettelse som gjelder utstyret slik det er til enhver tid. Det som skal omtales i dette punkt, er de rammer som gjelder – kort sagt: Hvilke plikter og rettigheter har pantsetteren etter at panteretten er etablert?

b. Plikten til å ivareta pantet, jf. § 1-7

Med et pant som er så vidt utsatt for verdisvingninger som i denne næringen, er det særlig nærliggende at panthaveren setter vilkår om hvorledes pantsetteren skal opptre slik at pantets verdi opprettholdes. Her er det imidlertid lovens regler det først og fremst skal redegjøres for.

Utgangspunktet i pantel. § 1-7 første ledd om at pantsetteren kan bruke det pantsatte utstyr «på vanlig måte», presiseres eller kanskje helst modifiseres i annet ledd: Pantsetteren plikter «å sørge for forsvarlig stell og vedlikehold av pantet, slik at panthaverens sikkerhet ikke blir redusert». Avgjørende blir her en bruk som samsvarer med det som anses som forsvarlig blant alminnelige utøvere av tilsvarende fiske. At slik bruk medfører en betydelig slitasje som ikke fullt ut kompenseres ved forsvarlig vedlikehold, må panthaveren finne seg i. Vedlikeholdsplikten kan neppe strekkes så langt at pantsetteren er pliktig til å skaffe nytt utstyr når det gamle er slitt eller er utskiftningsmodent. I alle fall er det klart at når verdien synker på grunn av «en tilfeldig hendelse», er pantsetteren ikke forpliktet til å gå til nyanskaffelse, jf. § 1-8.

Men «en tilfeldig begivenhet»,⁶³ som medfører at pantesikkerheten blir «vesentlig forminsket», kan være forfallsgrunn etter § 1-9 første ledd bokstav e. I Ot.prp. nr. 39 (1977–78) s. 93 vises det til følgende fra Rådsegn 8 s. 53:

⁶³ At det i § 1-8 brukes uttrykket *hendelse* og i § 1-9 *begivenhet*, innebærer ikke noen realitetsforskjell, jf. Skoghøy op. cit. s. 141. Det siktes her til noe som ingen av partene «har ansvar for», dvs. erstatningsansvar.

«Minken i trygda må følgja av ei ulukkehendning. Allment verkande årsaker som konjunkturfalld o.likn. høyrer ikkje hit. Nedgang som følgjer av slit og elde, er heller ikkje noko å rekna med i denne samanhengen.»

Går utstyr tapt ved at et annet fartøy uaktsomt eller ved et uhell ødelegger redskap, er dette en tilfeldig begivenhet, men ikke dersom forsvarlig merking fra pantsetters side ville ha avverget tapet. På lignende vis: Går utstyr tapt i uvær, må det spørres om pantsetter under de foreliggende omstendigheter kan bebreides for å ha brukt redskapen eller ikke å ha gjort noe for å berge den.

Bestemmelsen i § 1-7 tredje ledd om forsikringsplikt gjelder ikke for fiskeredskaper mv.

c. Pantsetters handlefrihet vedrørende avhendelse

Hovedregelen om avhendelse har vi i pantel. § 1-11 første ledd. Hvis ikke annet er avtalt, kan pantsetteren avhende «pantet», dvs. alt som er inkludert i pantsettelsen. Avhendelse av «deler» eller «tilbehør», forutsetter derimot samtykke fra pantsetteren. For § 3-10-pantet stiller det seg annerledes ved at tredje ledd gir § 3-7 tilsvarende anvendelse.⁶⁴ Det innebærer at pantsetteren har rett til «skifte ut eller avhende» utstyr så sant dette er (i) i samsvar med forsvarlig drift og (ii) ikke «vesentlig forringer» panthaverens sikkerhet. Verdien av utstyr kan synke sterkt ved slitasje; det er denne reduserte verdi som er relevant når det spørres om berettigelsen av å kondemnere eller selge. Er det verdifullt utstyr som avhendes, vil det kunne være balansert ved at det anskaffes nytt utstyr som går inn under pantet. Her må pantsetteren passe på at det ikke blir et tidsmessig gap mellom avhendelse og erverv, man må unngå en periode der panthaveren er svakt dekket.

Hvor utstyr f.eks. selges, går det ut av pantet, jf. § 3-7 tredje ledd. Det nøyaktige tidspunkt er idet kjøperen får rådigheten (garn lastes på kjøperens lastebil); salgavtale alene er ikke tilstrekkelig.⁶⁵ Og nytt utstyr

---

⁶⁴ Om avtale om avhendelsesretten, se Skoghøy op. cit. s. 297.

⁶⁵ Jf. pantel. 1895 om opphør når inventargjenstand «afhændes og bortføres fra Anlæg» og nærmere Ot.prp. nr. 39 (1977-78) s. 116-117.

omfattes av panteretten idet pantsetteren får rådigheten over det. Den nye noten som er leveringsklar – pantsetteren kan hente den når det passer ham – vil således være inkludert.

Når det er «tatt skritt til å inndrive pantet», medfører § 3-7 annet ledd at pantsetteren ikke lenger er berettiget til å skifte ut eller avhende utstyr, med mindre panthaver samtykker.⁶⁶ Tidsskillet går ved fremsettelse av varsel etter tvfbl. § 4-18 der tvangssalg beror på et særskilt tvangsgrunnlag – hvilket vil være normaltilfellet (jf. tvfbl. § 8-2 første ledd og nedenfor i pkt. 9.4). Ellers blir skjæringstidspunktet fremsettelse av tvangssalgsbegjæring i samsvar med tvfbl. § 8-3.

d. Pantsetter overskrider handlefrihetens grenser

Hvis pantsetteren disponerer over utstyret i strid med det som er sagt under bokstav c, går det i prinsippet ikke ut over panteretten. Panteretten kan gjøres gjeldende også for utstyr som med urette er i tredjepersons besittelse. Her er det imidlertid et viktig unntak i § 3-7 tredje ledd annet punktum: Tredjeperson er beskyttet av reglene i godtrol. (lov 37/1978). Og det betyr at panteretten utslettes der utstyr er overtatt av tredjeperson, og denne på dette tidspunkt var i god tro, dvs. ikke forstod eller burde ha forstått at avhenderen manglet rett til å foreta disposisjonen, jf. godtrol. § 1 nr. 2 om kravet til god tro. Selv om erververen er i god tro, kan han tape, idet godtrol. § 2 nr. 1 gjør unntak fra ekstinksjonsregelen dersom «tingen er eller må antas fravendt eieren eller noen som sitter med tingen på hans vegne, ved tyveri, brukstyveri, ran eller annen vold eller trusel om vold».⁶⁷

9.3.6 Rettsvern

Det er et generelt rettsvernskrav i pantel. § 1-4: Det må i det minste settes et maksimumsbeløp for hva som skal kunne tas ut av pantet; i tillegg kommer de beløp som måtte være hjemlet i § 1-5. Dette gjelder også for § 3-10-pantsettelse.

---

⁶⁶ Formuleringen er blitt uheldig etter at lisensreglene ble tilføyd ved lov 4/2015.

⁶⁷ Nærmere om godtroloven, se Falkanger & Falkanger op. cit. s. 705–714.

De særlige rettsvernkrav er angitt i § 3-10 annet ledd; rettsvern oppnås ved tinglysning i Løsøreregisteret – på «eierens eller den bruksberettigedes blad». Tinglysningen beskytter imidlertid ikke overfor godtroende omsetningsserverver, jf. godtrol. § 1 nr. 1, jf. pantel. § 1-2 fjerde ledd (jf. ovenfor i pkt. 9.3.5.d).

To forhold krever nærmere omtale, jf. henvisningen i pantel. § 3-10 tredje ledd til § 3-4 tredje ledd:

En gjenstand som inngår i pantet, f.eks. en trål, kan være ervervet med *salgspant*. Det pantsetteren kan råde over, er «restverdien»;⁶⁸ salgspantet går foran et § 3-10-pant. Slik er det selv om de særlige rettsvernkrav i § 3-17 ikke er iakt tatt – det er tilstrekkelig med gyldig salgspantavtale, jf. Rt. 2000 s. 1360 (Lena Maskin).⁶⁹

I § 3-4 tredje ledd forutsettes det at ting som inngår i pantet, ikke behøver være eiet av pantsetteren; tilsvarende gjelder altså for § 3-10-pantet. Det er tilstrekkelig at pantsetteren har en *bruksrett*, forutsatt at bruksretten er overførbart, dvs. at den kan overføres til en annen uten at det er nødvendig med samtykke fra eieren.⁷⁰ Er den ikke overførbart, er det ingen «restrett» som § 3-10-panthaveren kan ha glede av. Ved lov 18/2004 ble det fastsatt at panteretten i den overførbare restrett får rettsvern ved tinglysning på «den bruksberettigedes blad i Løsøreregisteret»,⁷¹ jf. begrunnelsen for endringen i pantel. § 3-6:

«Pantsettelse av driftstilbehør er imidlertid ikke bare mulig for eiendomsrett, men kan også gjelde en overførbart bruksrett til driftstilbehøret, jf. forutsetningsvis panteloven § 3-4 tredje ledd. Tinglysning på eierens blad i Løsøreregisteret er ikke en naturlig rettsvernsregel i de tilfellene hvor det er en overførbart bruksrett til

---

⁶⁸ I § 3-4 tredje ledd brukes formuleringen «den rett som pantsetteren til enhver tid har i vedkommende ting».

⁶⁹ Jf. Brækhus op. cit. s. 85–86 om at i realiteten foreligger det «ingen kollisjon mellom disse to panteretter». Jf. også Ot.prp. nr. 39 (1977–78) s. 115 om at «[h]ar pantsetteren overhodet ingen rett til gjenstanden, får heller ikke panthaveren noen rett, selv om han er i aktsom god tro».

⁷⁰ Nærmere om forståelsen av *overførbart*, se Skoghøy op. cit. s. 279 med videre henvisninger.

⁷¹ Jf. Brækhus op. cit. s. 85.

driftstilbehøret som pantsettes. Tinglysing på eierens blad vil her ikke skape nødvendig notoritet og publisitet rundt pantsettelsen, og panthaveren vil ikke ha tilstrekkelig vern mot senere rettsstiftelser i pantobjektet. Tinglysing bør i slike tilfeller skje på den bruksberettigedes blad i Løsøreregisteret» (Ot.prp. nr. 23 (2003–2004))

9.4 Utnyttelse av panteretten (realisasjon)

Når det sikrede kravet er forfalt, etter ordinære forfallsregler eller fordi forfall er erklært på grunn av mislighold eller endrede omstendigheter (jf. pantel. § 1-9), og betaling ikke skjer, møter man spørsmålet om tvangsinndrivelse. Det skjer i tilfelle etter reglene i tvfbl. kap. 8. For en bred fremstilling, se Falkanger, Flock & Waaler op. cit. s. 469 flg. Her skal det bare pekes på noen hovedpunkter:

Kravet må være forfalt før tvangsfullbyrdelse kan kreves (tvfbl. § 4-4), og det må foreligge slikt tvangsgrunnlag som angitt i § 8-2. I vår sammenheng er det i alminnelighet en registrert panterett som er tvangsgrunnlag, og dermed må det først gis varsel etter § 4-18.

Begjæringen fremsettes av panthaveren overfor namsmannen i det distrikt der løsøret er eller ventes å komme i nær fremtid. Befinner fiskeutstyret seg i flere distrikter, er namsmannen i ethvert av dem rette vedkommende (§ 8-3). Etter at begjæringen er forelagt pantsetter og mulige innvendinger fra hans side er vurdert, treffer namsmannen sin avgjørelse (§§ 8-7 til 8-9). Besluttet tvangssalg, har namsmannen vid kompetanse til å bestemme hvorledes salget skal skje – med sikte på «størst utbytte» (§ 8-12 og resten av kap. 8.II). Det kan være salg underhånden eller ved offentlig auksjon, forestått av namsmannen selv eller ved hjelper utpekt av ham. I begge tilfeller kan utstyret selges som et hele eller bitevis. Er hjelperen ikke gitt kompetanse til å avslutte salget, må den endelige salgsavgjørelsen treffes av namsmannen (§ 8-13).

Har rekvisenten ikke første prioritet, forutsetter salg at de foranstående heftelser dekkes (§ 8-16). Kjøperen, som får gjenstanden fri for pengeheftelser, blir eier ved inngåelsen av salgavtalen (§ 8-17), og salget avsluttes ved at kjøpesummen blir utbetalt til de berettigede (§ 8-19).

Forholdet til gjenstander som det hviler salgspant på, eller gjenstander som § 3-10-pantsetteren bare har en overførbar bruksrett til, foranlediger noen særlige bemerkninger.

Er f.eks. trålen ervervet med påheftet salgspant, vil de forhold som har gitt grunnlag for realisasjon av § 3-10-pantet, i alminnelighet ha ført til at også salgspantavtalen er misligholdt, jf. tvfbl. kap. 9 om de realisasjonstiltak som da kan være aktuelle for salgspanthaveren. Er salgspantet ikke misligholdt eller ønsker salgspanthaveren ikke å kreve realisasjon, blir det ved realisasjon av § 3-10-pantet tale om et pengeoppgjør til en foranstående heftelse i trålen, idet salgspantet er en pengeheftelse som skal gjøres opp ved salget, jf. tvfbl. § 8-17.

Har § 3-10-pantsetteren en overførbar bruksrett til trålen, er det bruksretten som inngår i pantobjektet. Blir fiskeutstyret solgt under ett, vil følgelig eierinteressen være uberørt: Kjøperen trer inn i pantsetterens bruksrett. Er det tale om salg av gjenstandene hver for seg, vil det i vårt eksempel med trålen være en rettighet i løsøre som selges, og da gjelder ikke tvfbl. kap. 8, jf. § 8-1 om at kapitlet får anvendelse ved pant i løsøre eiet av én person eller i sameie. Tvangsdekning må derfor skje etter reglene i kap. 10, og det innebærer stort sett det samme som salg etter kap. 8 – se kap. 10.I og 10.VI, jf. Falkanger, Flock & Waaler op. cit. s. 607 flg.

Især der fiskeren har ett fartøy, kan det faktisk være en tett tilknytning mellom fartøy og redskap. Det kunne derfor være nærliggende med et samlet salg – i alle fall der det er én kreditor som har pant både i fartøy og redskaper. Hjemmelen for samlet salg av to pantobjekter i tvfbl. § 11-18 dekker imidlertid ikke fiskefartøyet og fiskeredskapene.

9.5 Frempantsettelse

Henvisning i pantel. § 3-10 tredje ledd til § 3-8 tredje ledd er en bekrefteelse av at rettighetene etter et § 3-10-pant kan frempantsettes. Frempanthaveren får her rettsvern ved tinglysing i Løsøreregisteret. Men er § 3-10-pantet kommet til uttrykk i et dokument som fyller kravene til et omsetningsgjeldsbrev eller et innløsningsdokument, må rettsvern etableres etter dokumentreglene i § 4-1 eller § 4-2.

9.6 Utlegg og legalpant

Fiskeredskaper er klarligvis et formuesgode som det kan tas utlegg i, jf. dekl. § 2-2, men utlegg i fiskeredskapene som et løsørekompleks (et tingsinnbegrep) krever særskilt hjemmel. Det har man for viktige typer løsørekomplekser, jf. pantel. § 5-4, men der er ikke § 3-10 medtatt. Kreditor må derfor ta utlegg i en enkelt eller flere identifiserte gjenstander, og sikkerheten vil bero på hva som hender med gjenstanden(e). Han får ikke fordelen av at gammelt skiftes ut med nytt – bortsett fra at når det kan tales om tilbehør til en hovedgjenstand, vil fordelen ved nytt tilbehør komme panthaver i hovedgjenstanden til gode.

Utlegget, f.eks. i en trål, kan realiseres etter de vanlige regler i tvfbl. kap. 8. Med samtidig § 3-10-pant kan det bli endel ulike løsninger ved tvangssalget.

Har utlegget prioritet foran § 3-10-pantet, melder det seg ikke særlige spørsmål der utleggshaver er rekvirent. Er § 3-10-panthaveren rekvirent, er det betydelig frihet til å bestemme realisasjonsmåte, herunder hvorvidt løsørekomplekset skal selges under ett eller bitevis, jf. tvfbl. § 8-12. Med et foranstående utlegg i en trål, vil det være nærliggende å beslutte at trålen selges for seg, og dermed blir oppgjøret etter tvfbl. § 8-17 enkelt.

Et etterstående utlegg i gjenstand som inngår i et løsørekompleks, gir ingen attråverdig posisjon. Der trålen selges separat, er utgangspunktet at § 3-10-pantet dekkes fullt ut først, og dermed blir det kanskje ikke noe til utleggshaveren. Med realisasjon i en annen rekkefølge ville kanskje § 3-10-panthaveren i det vesentlige ha vært dekket idet trålen selges, slik at utleggshaveren får hel eller delvis dekning. I noen utstrekning kan problemene unngås ved den styring som namsmannen foretar i medhold av tvfbl. § 8-12. Der det kommer på spissen til skade for utleggshaveren, kan det reises spørsmål om det er muligheter for en slags panteregress.⁷²

I den utstrekning det måtte bli tale om legalpant, er det enkelt hvis hjemmelsgrunnlaget innebærer pant i tingsinnbegrepet. Er det begrenset til identifiserte gjenstander, blir forholdet til avtalepantet som for utlegget.

---

⁷² Om panteregress, se Skoghøy op. cit. s. 164–165.

For øvrig bemerkes bare at et sjøpant gjelder skipet, jf. sjøl. § 51, med slikt tilbehør som angitt i sjøl. § 45. Det er således ikke tale om sjøpant i fiskeredskaper.⁷³

Også kreditor etter et utleggs- eller legalpant kan tenkes rammet av et inndragningskrav, jf. foran i pkt. 6.6.

---

⁷³ Straffeprosessuell inndragning etter dtl. § 31a kan imidlertid føre til tap av all sikkerhet.

V. SIKKERHET I FISKEFANGSTEN

10 Pant i fangsten

Fangsten kan representere store verdier, men dette er verdier som på fiskerens hånd er kortvarige. Fra den eierløse fisken «tilegnes» og til den leveres til fiskesalgslag eller foredlingsbedrift, vil det i alminnelighet være et kort tidsrom, men der fartøyet har kjøle- eller frysefasiliteter, kan tiden bli betraktelig forlenget.⁷⁴ Vårt spørsmål blir om det for denne perioden kan etableres noen form for panterett i fangsten.

Vi har ingen lovregel som direkte gjelder fangsten i denne perioden.

I pantel. § 3-9 har vi – til tross for ordet landbruksnæring i overskriften – regler som hjemler panterett i bl.a. «muslinger og akvatiske organismer i akvakultur». Fisk er utvilsomt «akvatisk organisme», men fiske er ikke akvakultur.⁷⁵ Heller ikke pantobjektangivelsen i § 3-9: «avling og annen innhøstet avkastning», innbefatter fiskefangst.

En siste mulighet er at fiskefangsten anses å være et «varelager» som kan pantsettes etter pantel. § 3-11. Og her antar jeg at svaret er bekrefte-nde. Fisken faller inn under «råvarer» og kan pantsettes, med rettsvern ved tinglysing i Løsøreregisteret. Et vilkår er at pantsetteren kan anses som «næringsdrivende», dvs. er «et foretak registrert i Foretaksregisteret». Av de nærmere regler som gjelder for slik pantsettelse, nevnes bare § 3-13 første ledd om at varelagerpantsetter har fri avhendelsesrett – altså selv om panteverdien synker til null.

I medhold av pantel. § 5-4 tredje ledd kan det tas utlegg i et varelager – her fisken – forutsatt at debitor er registrert i Foretaksregisteret. Rettsvern fås ved registrering i Løsøreregisteret.

⁷⁴ Bliir fisken bearbeidet om bord, kommer vi utvilsomt over i reglene om mulig varelagerpant.

⁷⁵ Jf. akvakulturl. (lov 79/2005) § 2: Akvakultur er «produksjon av akvatiske organismer».

Realisasjon på grunnlag av avtalepant eller utlegg skjer etter reglene i tvfbl. kap. 8, jf. ovenfor i pkt. 9.4.

Også her må det minnes om at ved overtredelse av en av flere angitte lovbestemmelser kan det bli tale om inndragning av lasten (fisken) – med tap av panteretten.

VI. SIKKERHET I FORDRINGER – SALGSSUM FOR FANGST

11 Pant i salgssum

11.1 Avtalepant

Fiskeren må selge fangsten til et godkjent fiskesalgslag eller til en annen med salgslagets samtykke, jf. fiskesalgslagsl. (lov 75/2013 – fsl.) § 8. Et fiskesalgslag er et samvirkeforetak der bare fiskere eller deres organisasjoner kan være medlemmer; godkjennelseskompetansen ligger i departementet (§ 4).

Et fiskesalgslag har betydelig kompetanse. Det kan fastsette avtalevilkår og omsetningsformer (§ 10), fastsette minstepris (§ 10), nedlegge midlertidig fiskeforbud eller «gjennomføre andre reguleringar» (§ 13) og dirigere fangstene til bestemte kjøpere og til bestemte bruk (§ 14). Dertil har lagene viktige kontrolloppgaver.

Denne monopolsituasjonen er begrunnet i at det herved skal bli «gode rammer for førsthandsomsetning av fisk», og ved at det gis mulighet til «å sikre dokumentasjon av ressursuttaket» (formålsangivelsen i § 1).

Fra Fiskeridirektoratets hjemmeside gjengis:

«Fiskesalgslagene i Norge utøver offentlig myndighet for Fiskeridirektoratet. De eies av fiskerne, men er med hjemmel i råfiskloven opprettet for å sikre fiskerne oppgjør for fangst. Det er forbudt å omsette marin fisk i Norge utenom salgslagene.

Ordningen gjelder også for utenlandske fartøy som lander i Norge, for norske fartøy som lander i Norge og i utlandet og for all fritidsfisk som omsettes.

Den tidligere råfiskloven er nå avløst av fiskesalgslagsloven som trådte i kraft 01.01.2014.

Salgslagene er ved denne loven og havressurslovens § 48⁷⁶ tillagt flere offentlige oppgaver knyttet til landings- og sluttseddel, ressurskontroll og administrativ inndragning ved fiske over kvote, ulovlig bifangst med mer. Salgslagene er underlagt forvaltningsloven i denne delen av virksomheten.»⁷⁷

Førstehåndsomsetning har vi der salgslaget kjøper fisken av fiskeren, for så å selge den videre (§ 2 annet ledd annet punktum). Men det er også lovlig førstehåndsomsetning der fiskeren selger fangsten til tredjeperson (foredlingsbedriften, fiskeeksportøren), så sant det skjer med salgslagets samtykke, eller det er gitt dispensasjon i medhold av § 8 tredje ledd.

Fra en ekspertgruppes rapport – Forenklinger og forbedringer innen førstehåndsomsetningen av fisk (avgitt 16. desember 2016) – gjengis:

«De ulike omsetningsformer som benyttes i dag er auksjon, direkte-avtaler, leveringsavtaler, egenovertakelse, kaisalg og fisk omsatt gjennom mottaksgaranti ... Fra og med 1. juni 2016 har Norges Sildsalgslag lagt til rette for handel gjennom terminkontrakter, slik at fiskere/kjøpere kan selge/kjøpe hele eller deler av et fartøys kvote

---

⁷⁶ I § 48 sies det salgslagene «skal kontrollere at føresegner som er fastsette i eller i medhold av lova vert følgde». Ved gjennomføringen av kontrollen kan laget «krevje uhindra tilgang til haustings- eller transportfartøy og til kontora, lagera og produksjonsanlegga til kjøparen eller mottakaren. Det same gjeld når fangst vert overført frå eller til steng eller merd. I denne samanhengen kan salgslaget krevje uhindra tilgang til fangstdagbok, landingsjournal, setlar og rekneskap.»

⁷⁷ Nærmere om dagens ordning, se 2016-rapporten fra en ekspertgruppe (Forenklinger og forbedringer innen førstehåndsomsetningen av fisk. Rapport fra en ekspertgruppe nedsatt av Nærings- og fiskeridepartementet). Her gjengis at det i dag er seks salgslag: (i) Norges Sildesalgslag, med ansvar for omsetning av pelagisk fisk, dekker hele landet – omsetning 2015: kr 6,92 milliarder; (ii) Norges Råfisklag, med ansvar for alle hvitfiskarter, hval, skalldyr og tang og tare landet/høstet i Nord-Norge, Trøndelag og Nordmøre – omsetning 2015: kr 9,74 milliarder; (iii) Sunnmøre og Romsdal Fiskesalgslag (Surofi), med ansvar for hvite fiskearter, hval, skalldyr og tang og tare som blir landet/høstet på Sunnmøre eller i Romsdal – omsetning 2015: kr 2,38 milliarder; (iv) Vest-Norges Fiskesalgslag, med ansvar for hvitfisk, hval, skalldyr og tang og tare som blir landet/høstet i Sogn og Fjordane og Hordaland – omsetning 2015: kr 608 millioner; (v) Rogaland Fiskesalgslag, med ansvar for hvitfisk, hval, skalldyr og tang og tare landet/høstet i Rogaland – omsetning 2015: kr 170 millioner, og (vi) Skagerakfisk, med ansvar for hvitfisk, hval, skalldyr og tang og tare landet/høstet på Sørlandet eller Østlandet – omsetning 2015: kr 419 millioner. Samlet var det i 2015 nesten 2,5 mill. tonn fisk til en verdi av kr 20,24 milliarder som passerte salgslagene.

for fremtidig levering til konsum- og mel/oljeanvendelse. Omsetningen av terminkontraktene forutsettes å foregå på auksjon og vil bli gjennomført ukentlig» (s. 13–14).

Om den videre utvikling, se Meld. St. 31 (2016–2107) s. 17–22 om at gjennomføring av rapportens råd ikke krever lov- eller forskriftsendring. Rapporten oversendes derfor til næringen «for vurdering og implementering».

De pengekrav som fiskeren får for fangsten, kan pantsettes, jf. pantel. § 4-4 om adgang til å pantsette «pengekrav som noen har mot navngitt skyldner». Rettsvern oppnås etter § 4-5 ved notifikasjon til skyldneren (debitor cessus).

Er fiskeren næringsdrivende og registrert i Foretaksregisteret, har han også muligheten av å pantsette alle de enkle pengekrav han får i sin virksomhet, jf. pantel. § 4-10. Slik *en bloc*-pantsettelse får rettsvern ved tinglysing i Løsøreregisteret, men for å være beskyttet mot erververe i god tro, må man gå veien om notifikasjon (annet ledd).

Også her kan de offentligrettslige regler gripe inn gjennom sanksjonsreglene i dtl. kap. VI. Etter § 28 femte ledd gir vedtak om overtredelsesgebyr ikke bare tvangsgrunnlag for utlegg. Gebyret kan også «kreves inn gjennom salgslaget ved motregning i fangstoppgjør», og slik er det også med tvangsmulkt etter § 29. Gjennom den pålagte rapportering ved landing og salg – jf. forskrift 607/2014 – vil myndighetene ha informasjon om betalinger og kan gripe inn med motregning ved melding til den som skal betale.⁷⁸ Også i medhold av havressursloven kan det skje dramatiske inngrep: Fangst eller verdien av fangst som er høstet eller levert i strid med reglene, tilfaller salgslaget eller staten (§ 54), overtredelsesgebyr kan motregnes i fangstoppgjør (§ 59), og fangst kan ved regelbrudd bli inndradd (§ 65).

Ved pant i fordringer er vi utenfor reglene i tvangsfullbyrdsloven, jf. tvfbl. § 1-3 annet ledd annet punktum om at for enkle pantsatte krav gjelder pantel. § 4-6. Denne bestemmelse innebærer at panthaveren trer

⁷⁸ Pengestrømmen går gjennom salgslaget, også der fisken er solgt på auksjon, og salgslaget – som statens forlengede arm – kan gjennomføre motregningen.

inn i pantsetteren posisjon overfor debitor cessus: Panthaveren kan selge fordringen, eller innkassere den når forfallstiden kommer.

11.2 Utlegg

Det kan tas utlegg i den enkelte fordring, men ikke i bestanden av utestående krav (jf. pantel. 4-10). Rettsvernsregelen finnes i pantel. § 5-7 femte ledd ved henvisning til notifikasjonsreglene i gjeldsbrevl. (lov 17. februar 1939) §§ 25 til 28; ved tinglysing i Løsøreregisteret oppnås rettsvern overfor kreditorene (sjette ledd). Mht. realisasjon er det som for avtalepant.

VII. ANDRE SIKKERHETSOBJEKTER

12 Fiskeritilknyttede verdier

Til fiskerivirksomheten kan det være knyttet verdier i tillegg til dem som er nevnt i det foregående. Det kan f.eks. være en landbase: kai med sjøhus som tjener som lager, reparasjonsverksted og kontor. Et annet eksempel er kjøretøyer.

Slike verdier kan tjene som sikkerhet. For så vidt gjelder «de vanlige regler»; de særlige fiskerirettslige regler medfører ikke avvik eller modifikasjoner.

13 Andre verdier

Også verdier som ikke har noen tilknytning til fiskerivirksomheten kan være pantobjekt. I kommersielle forhold kan det f.eks. være en fast eiendom som benyttes for et helt annet formål. I de mindre forhold kan det komme på tale å stille mer «personlige» objekter som pant – typisk: fiskeren pantsetter sin bolig i forbindelse med erverv av et mindre fiskefartøy. For så vidt nevnes bare at finansavtalel. (lov 46/1999) § 2 annet ledd tredje punktum gir pantsetteren en viss beskyttelse. Også her kan det tilføyes at for utlegg gjelder «de vanlige regler».

VIII. FELLESPANT

14 Pant i flere selvstendige objekter

Ved større kreditter kan det være aktuelt å få sikkerhet i mer enn ett av de objekter som er omtalt i det foregående, hvilket det ikke er noe til hinder for. Det må imidlertid skje ved separat pantsettelse av hvert objekt, slik at vi får en fellespantssituasjon. Panthaverens forhold til objektene kan være avtaleregulert. Har han f.eks. pant i fartøyet og § 3-10-pant, kan det være bestemt at ved mislighold skal kreditor fortrinnsvis holde seg § 3-10-pantet. Er ikke noe avtalt, må man falle tilbake på reglene i pantel. § 1-12, som det kort skal redegjøres for.⁷⁹

Etter første ledd kan den som har sikkerhet for sitt krav ved pant i flere objekter, velge hvilket objekt han først vil søke dekning i. Realøkonomisk er det slik tilknytning mellom fartøy og fiskeutstyr at det kunne være en fordel å selge de to under ett. Det er det mulighet for ved fast eiendom og driftsløsøre, jf. tvfbl. § 11-18 annet ledd.⁸⁰ Den tidligere mulighet for et tilsvarende samlet salg av fartøy og fiskeredskaper er ikke videreført; et samlet salg vil forutsette avtale med de berørte.⁸¹

Panthaver A's valg mht. hvilket objekt som skal selges først, kan foranledige vanskelige spørsmål der objektene er ulikt beheftet. En enkel illustrasjon: Fartøyet er også pantsatt til B som har etterstående prioritet. Når A selger fartøyet, blir kanskje B stående udekket, men ikke blitt så dårlig stillet dersom A hadde begynt med fiskeredskapene. I § 1-12 annet ledd er det derfor regress- eller etteroppgjørsregler. Om disse spørsmål må det henvises til en omfattende litteratur.⁸²

---

⁷⁹ Bestemmelsen reiser en rekke spørsmål som ikke alle har et klart svar. Se Skoghøy op.cit. s. 157–175 med videre henvisninger.

⁸⁰ Se Falkanger, Flock & Waaler op. cit. s. 741–743.

⁸¹ Se Falkanger, Flock & Waaler op. cit. s. 743–744.

⁸² Jf. Skoghøy op. cit. s. 164–174.

IX. NOEN TILLEGGSBEMERKNINGER OM ARREST OG MIDLERTIDIG FORFØYNING

15 Arrest og midlertidig forføyning i medhold av tvistel. kap. 33 og 34

Arrest i medhold av tvistel. kap. 33 kan kreves når debtors adferd gir grunn til å frykte for at tvangsfullbyrdelse av et krav «vil bli forspilt eller vesentlig vanskeliggjort, eller må skje utenfor riket» (§ 33-2). Ved arresten gis kreditor sikkerhet i et formuesgode tilhørende debitor, f.eks. et bankinnskudd (§33-6) – med den virkning at det inntreter rådgighetsbegrensninger (§ 33-6). I praksis tjener arresten først og fremst til å fremtvinge sikkerhetsstillelse for et krav som ikke nødvendigvis behøver være forfalt.

Debtors håndtering av pantobjektet kan sette sikkerheten i fare, og det kan etter omstendighetene lede til at kreditor får en midlertidig forføyning med hjemmel i tvistel. kap. 34. Den kan gå ut på at debitor «skal unnlate, foreta eller tåle en handling eller på at et formuesgode skal settes ut av saksøktes besittelse» (§ 34-3).

X. OPPSUMMERING

16 Panterett – i skyggen av et detaljert offentligrettslig regime

De til dels betydelige verdier som settes inn i fiskevirksomhet og den risiko som er forbundet med slik virksomhet, gjør det ønskelig å utnytte verdiene som sikkerhet for investeringer og driftsutgifter. De muligheter som gjeldende rett gir, er det naturlig å sammenligne med situasjonen for et fraktefartøy. I utgangspunktet er det betydelig likhet: Som fraktefartøyet kan fiskefartøyet registreres i skipsregisteret, og det kan – med tilbehør – pantsettes med rettsvern ved registrering i skipsregisteret, og de inntekter som genereres, kan pantsettes. Men det er forskjellene som nok dominerer. Mens fraktefartøyet opererer i et marked der de offentligrettslige skranker først og fremst er av sikkerhetsmessig art (sikkert skip, sikker navigering), er fiske underlagt et komplisert og detaljert offentligrettslig regime, som griper inn i pantsettelsesmulighetene. I utformingen av dette regime synes de panterettslige spørsmål ikke å ha fått tilstrekkelig oppmerksomhet, slik at den sikkerhetsmessige status har vært uklar – og i noen utstrekning fortsatt er det.

De panterettslige vanskeligheter skyldes at fiskenæringen er blitt et lukket system, og at de offentligrettslige regler har skapt verdier – i form av tillatelser – for dem som er innenfor, uten at det er blitt tatt klart standpunkt til om og i tilfelle hvorledes disse kan utnyttes som sikkerhetsobjekter. I Rt. 2009 s. 1502 (Barents Eagle) har Høyesterett skåret igjennom og godtatt at det dreier seg om verdier som faktisk omsettes, og som kan komme inn under de vanlige panterettslige regler. Disse verdier bindes imidlertid, i kraft av regelverket, så vidt sterkt til fiskefartøyet at de ikke er et selvstendig objekt, men inngår som en del av fartøyet i panterettslig forstand.

Et annet område der møtet mellom de tradisjonelle panterettslige regler og det offentligrettslige regelverk kan gi overraskelser eller foranledige tvil, er de bortfalls- og de sanksjonsregler som finnes i dette regelverk. At brudd på konsesjonsvilkår kan ramme en panthaver, er kjent fra konsesjonsl. (lov 98/2003) § 19. Også brudd på underliggende privatrettslige forpliktelser kan føre til tap for en panthaver, jf. det tap panthaver i festerett påføres når festeforholdet heves pga. mislighold. Men i fiskeriforhold er risikoen betydelig større, og dertil har vi her de langtgående regler om tap av krav og rett til motregning – og ikke minst inndragningsregler som kan ramme fartøy og redskaper, og derigjennom en pantessikkerhet.

THE SCANDINAVIAN INSTITUTE OF MARITIME LAW is a part of the University of Oslo and hosts the faculty's Centre for European Law. It is also a part of the cooperation between Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden through the Nordic Council of Ministers. The Institute offers one master programme and several graduate courses.

The core research areas of the Institute are maritime and other transport law as well as petroleum and energy law, but the members of the Institute also engage in teaching and research in general commercial law.

In MARIUS, issued at irregular intervals, articles are published in the Nordic languages or English.

ISSN: 0332-7868

